ЧЫЛА ЭЛЛАСЕ ПРОЛЕТАРИЙ-ВЛАК, УШНЫЗА!

МАРИЙ КОММУНА

1918 ий 1 октябрь годсек лектеш

КПСС Марий обкомын, МАССР Верховный Советын да Министр-влак Советын органышт

№ 12 (18394) | 1990 ий 14 январь, рушарня | Акше 3 ыр

КЎРЫЛТЫШ ДЕЧ ПОСНА

РСФСР калык депутат-влакым сайлыме шотышто Центральный избирательный комиссийын заседанийже 12 январьыште Союз пӧртыштӧ лийын. Тушто теҥыз ден эҥерласе, кол кучымо ден экспедиционный флотласе суднылаште, тыгак полярный ден гидрометеорологический станцийлаште РСФСР калык депутат-влакым сайлаш кузе ямдылалтме нерген йодышым ончымо.

Суднылаште, полярный ден гидрометеорологический станцийлаште улшо избиратель-влак сайлымаште участвоватлен кертышт манын, нине отраслыысе министерство ден ведомство-влаклан верласе исполком ден избирательный комиссийла дене пырля чыла йӧным ышташ шӱдымӧ. Тыгак сайлымаш документацийым жапыштыже кондаш да избирательный комиссий ден участке-влак коклаште кылым кӱрылтыш деч посна кучен шогаш кӱлмӧ нерген палемдыме.

РСФСР калык депутатыш кандидат-влакым ойырымо итог дене комиссий секретарь А. В. Петров палдарен. 900 территориальный избирательный округышто 6607 кандидатым ойырымо, 168 национально-территориальный округышто — 1647, а чылаже — 8254 кандидатым. 1068 мандат гыч кажныжлан коклашт дене кандаш наре кандидат гыч логалеш. 26 округышто ик кандидат дене, а 17 округышто коло утла кандидат дене ойырымо.

Депутатыш темлыме кандидат-влак коклаште КПСС член ден КПСС членыш кандидат-влак 84,9 процент улыт, ВЛКСМ член-влак — 1,5 процент. Кандидат-влак кокла гыч 96,7 процентше кызытсе созыв РСФСР Верховный Советын депутатшылан огыт шотлалт.

Ойырымо кандидат-влак кызыт регистрацийым эртат.

(ТАСС).

ОКРУЖНОЙ ИЗБИРАТЕЛЬНЫЙ КОМИССИЙЛАШТЕ

Калык депутатыш кандидатлан регистрироватлыме

838-ше №-ан Волжский территориальный избирательный округ деч РСФСР калык депутатым сайлыме шотышто окружной избирательный комиссий РСФСР калык депутатыш кандидатлан регистрироватлен:

Юрий Александрович БОЛЬШАКОВЫМ. Тудо 1939 ийыште шочын, КПСС член. «Марилес» территориальный производственный объединенийын генеральный директоржылан ышта, Йошкар-Олаште ила;

Михаил Михайлович ЖУКОВЫМ. Тудо 1937 ийыште шочын, КПСС член. Марий агрокомбинатын генеральный директоржылан ышта, Йошкар-Олаште ила;

Евгений Васильевич ИОНОВЫМ. Тудо 1938 ийыште шочын, беспартийный, «Марий чодыра» государственный пӱртӱс-национальный паркысе Керебеляк лесничествын лесничийжылан ышта, Морко районысо Октябрьский поселкышто ила;

Александр Анатольевич КАЛЕНТЬЕВЫМ. Тудо 1954 ийыште шочын, КПСС член. Волжский межрайонный прокурорлан ышта, Волжск олаште ила;

Лев Николаевич ТОРОПОВЫМ. Тудо 1950 ийыште шочын, беспартийный. Марий целлюлозно-кагаз комбинатысе целлюлозный производствын начальникшылан ышта. Волжск олаште ила;

Юрий Иванович ПОМАСКИНЫМ. Тудо 1940 ийыште шочын, беспартийный, насосно-тулышо станцийын начальникшылан ышта, Килемар поселкышто ила;

Николай Федорович РЫБАКОВЫМ. Тудо 1932 ийыште шочын, КПСС член. Марий АССР Писатель ушем правленийын председательжылан ышта, Йошкар-Олаште ила;

Петр Семенович ФЕЦЮХЫМ. Тудо 1941 ийыште шочын, КПСС член. Звенигово районысо 2-шо №-ан Красногорский кыдалаш школын директоржылан ышта, Красногорский поселкышто ила.

Окружной избирательный комиссий.

ОНЧЫКЫЛАН ЎШАН

12 январьыште Шернур районысо Куту Сердыж ялын культура пӧртыштыжӧ 140 №-ан Сердыж избирательный округ деч Марий АССР Верховный Совет калык депутатыш кандидат-влак — Марий АССР Верховный Совет Президиум председатель В. И. Романов да «Марийскагропромснаб» производственный объединений председательын заместительже Д. Г. Шагнахметов дене вашлиймаш эртен.

Кандидат-влак кокла гыч кажныже шке ильыш корныж нерген каласкален да сайлымаш деч ончычсо программыж дене палдарен.

Тыштак калык депутатыш кандидат-влакын доверенный еҥышт шке шонымыштым ойленыт.

В. И. Романов ден Д. Г. Шагнахметов избиратель-влакын шуко йодышышт-лан вашештеныт.

У Торъял

Погынен мутланеныт

Марий АССР Верховный Совет калык депутатыш 16, райсовет калык депутатыш 123 кандидатым регистрироватлыме. Нунын кокла гыч шукыжо пашазе, колхозник да ялысе интеллигенцийын представительже улыт, марий калыкын эргыже да ӱдыржат шагал огытыл.

Райисполкомын заседаний залыштыже калык депутатыш кандидат-влакын погынымашышт лийын. Райсовет исполком председатель Е. Н. Чучалин сайлымаш деч ончычсо паша дене палдарен, мандатым налшаш верч чот кучедалаш ӱжын. Райплан председатель А. Т. Габдуллина районысо калык озанлыкын ӱмашсе пашаж нерген каласкален. Районысо избирательный комиссий председатель Е. А. Куклин кандидат-влаклан кандидатын картычкыжым кучыктен. Калык депутатыш кандидат-влак шуко информаций дене палыме лийыныт.

Тиде кечынак Марий АССР Верховный Совет калык депутатыш кандидат-влакын избиратель-влак дене вашлийме графикым рашемдыме.

А. ЯШМЕТОВ.

ЛИТВАШТЕ ВАШЛИЙМАШ

ВИЛЬНЮС, 12 январь. (ТАСС). КПСС ЦК-н Генеральный секретарьже, СССР Верховный Совет Председатель М. С. Горбачевын тенгече Литвашке толмыж деч вара тусо шемер-влак дене вашлиймаш умбакыже шуйна. Кечывалым тудо Шяуляйыш толын. Республикын тиде кугу индустриальный да культурный центрже столица деч 200 утла километрлан йӱдвелкасвелныла верланен.

Кечывал марте М. С. Горбачев Шяуляйский районысо «Бридай» колхозышто лийын. Тушто озанлык вуйлатыше да отделенийласе пашаеҥ-влак дене вашлийын. Таче эрдене лекше газет-влак совет вуйлатышын Литовский ССР-ыште лиймыжын кӱлешан улмыж нерген умбакыже кумдан каласкалат, шке обозревательыштын кугу материалышт дене палдарат. Самырык-влакын «Лиетувос ритас» газетышт шке выпускшым тыгай мут дене почеш: «Ятыр политический обозреватель М. С. Горбачевын Литвашке визитшым тудын КПСС-ым вуйлатымаште шогымо чыла 1767 кече жапыште ик эн кӱлешан событийлан шотла».

М. С. Горбачев кечывал деч варат Шяуляйыштак лиеш. Тудын дене вашлиймашым да мутланымашым телевизионный аппаратура заводын коллективше вуча.

* * *

М. С. Горбачевын Литваште визитшылан вес элласе массовый информаций средство-влакат кугу вниманийым ойырат. Нуно палемдат: Вильнюсышто, Литвасе моло районышто чон почын мутланымаш лийын, тидыже коммунист-влакын ваийыштым иктышке ушаш, тӱрлӧ общественный движенийын позицийжым келгын шымлен налаш майын ышталтеш.

Великобританийын премьер-министрже Маргарэт Тэтчер ӱшан дене каласен: Совет Союзышто реформым ыштен толмо корнышто кечмогай кугу пелылык вашлиялтеш гынат, совет руковод-

Волжск

Ынде йӧнлӧ

«Машиностроитель» микрорайонысо ик пӧртын ӱлыл пачашыштыже поликлиника почылтын. Тушто кечыгут 140 еҥын тазалыкшым терген лиеш.

Поликлиникысе кабинет-влак йоҥгыдо, волгыдо да шокшо улыт. Тушто але чия пушат пытен огыл.

— Эмлыме верын кумдыкшо шым шӱдӧ квадратный метрыш погына, — ойла тӱҥ врач А. Ю. Глазырин. — «Волжскпродмаш» объединений оборудованийым кудло тӱжем теҥгеашым налын пуэн. Тыгак мебельым налаш, пашаеҥ-влакым ситараш полшен. Ончыкыжо объединенийысе пашаеҥ-влакым да микрорайонышто илыше калыкым лучко врач эмлаш тӱҥалеш.

Кызытеш ыла терапевт, невропатолог, отоларинголог эмлат. Процедурный кабинет пашам ышта. Тушто оборудований ситышын уло.

Таче-эрла хирург ден окулист приемым эртараш тӱҥалыт. Ончыкыжо пӱй эмлыме, ӱдырамаш-влаклан консультацийым пуымо кабинет да клинический ден биохимический лаборатерий-влак почылтыт.

И. КОРОТКОВА.

Йошкар-Ола

„Эрвий" вашлиеш

У, эшеат сылне тӱсым налше «Эрвий» кинотеатр вашке зритель-влакым уэш вашлиеш.

Кызыт «Уют» кооперативын филиалже гыч Александр Павлович Артемьевын вуйлатыме лу еҥан бригада олмыктымо пашам мучашке шукта. Икымше этажыште буфет, кокымшышто вучымо зал, пырдыж пеш моторын сӧрастарыме лийыт. Кинозалат кумылым савыра. Тыште чыла креслом вашталтыме. Пырдыжлашке гипс плита-влакым пижыктыме. Икманаш, сеансыш толшо калык ласкан кычен кертеш.

И. РЕЧКИН.

Оршанка

У пӧртсий

Тиде кечылаште Крупская лӱмеш колхозын рӱдӧ илемыштыже — Лужбелякыште — коло шым еҥ у пӧртсийым эртара. У пачерлашке самырык специалист, пашан ветеранже да туныктышо-влак куснат.

Каласаш кӱлеш, тиде —

СЕМИНАР ЭРТЕН

12 январьыште КПСС обкомышто семинар-совещаний эртен. Тушто КПСС горком ден райком-влакын идеологий шотышто секретарьышт, парткомиссий председательышт да организационный отделыштым вуйлатышышт лийыныт. Погынышо-влак ончылно сайлымашлан ямдылалтмаште улшо сай опыт ден ситыдымаш-влак нерген ойлымо.

Умбакыже мутланымаш КПСС обкомын идеологический отделыштыже шуйнен. Партий горком ден райком секретарь-влак верлаште сайлымашлан кузе ямдылалтме нерген радамлын каласкаленыт, тиде але вес йодыш шотышто раш ой-каҥашым пуэныт. Вашлиймаште тыгак лекционный пропагандым саемдыме, партийный тунеммашын пропагандистше-влак дене собеседованийым эртарыме нерген ойлымо, газет ден журналлан подпискым кузе эртымыжым иктешлыме.

Пытартышлан КПСС горком ден райком секретарь-влак республиканский выставочный залыште ончыктaлтше у экспозиций дене палыме лийыныт.

Семинар-совещанийым КПСС обкомын идеологический отделжым вуйлатыше Е. А. Хлебников вӱден.

ТУГАК ЛӰЙКАЛАТ

СТЕПАНАКЕРТ. (ТАСС). Нагорный Карабахыште да тудын йыр ончычсо семынак лӱйкалыме йӱк шокта. Тыге 11 январьыште йӱдым НКАО-н Гадрутский районыштыжо верланыше Ахуллу азербайджан ялыште осал пашам чарыме годым лейтенант И. Цымбалюк нелын сусырген, а младший сержант Э. Сапилов чот кыралтын. Ончылгоч рашемдыме почеш, внутренний войскан лейтенантше умбак азербайджанский милицийын тиде ялыште лийше пашаеҥже-влак кокла гыч иктыже лӱен.

Ончыгече лейтенант И. Цымбалюк Тбилиси оласе военный госпитальыште колен. Тиде факт шотышто уголовный пашам тарватыме.

Тиде кечылаштак Азербайджанский ССР-ын НКАО воктенысе Шаумяновский районыштыжо верланыше Манашид ялышке вооружен-

Республикын наградыже

Ял озанлыкыште пашам шуко ий сайын ыштымылан Марий АССР Верховный Совет Президиумын 1990 ий 12 январьысе

Партийный, совет да озанлык органлаште пашам шуко ий сайын ыштымылан Марий АССР Верховный Совет Президиумын 1990 ий 12 январьысе Указше

— Эмлыме верын кумдыкшо шым шӱдӧ квадратный метрын погына,— ойла тӱҥ врач А. Ю. Глазырин. — «Волжскпродмаш» объединений оборудованийым кудло тӱжем теҥгеашым налын пуэн. Тыгак мебельым налаш, пашаеҥ-влакым ситараш полшен. Онченыжо объединенийысе пашаеҥ-влакым да микрорайонышто илыше калыкым шукыжо врач эмлаш тӱҥалеш.

Кызытеш ныл терапевт, невропатолог, отоларинголог эмлат. Процедурный кабинет пашам ышта. Тушто оборудований ситышын уло.

Таче-эрла хирург ден окулист приемым эртараш тӱҥалыт. Онченыжо пӱйым эмлыме, ӱдырамашвлаклан консультацийым пуымо кабинет да клинический ден биохимический лабораторий-влак почылтыт.

И. КОРОТКОВА.

Йошкар-Ола

„Эрвий“ вашлиеш

У. эшеат сылне тӱсым налше «Эрвий» кинотеатр вашке зритель-влакым уэш вашлиеш.

Кызыт «Уют» кооперативын филиалже гыч Александр Павлович Артемьевын вуйлатыме лу еҥан бригада олмыктымо пашам мучашке шукта. Икымше этажыште буфет, кокымшышто вучымо зал, пырдыж пеш моторын сӧрастарыме лийыт. Кинозалат кумылым савыра. Тыште чыла креслом вашталтыме. Пырдыжлашке гипс плита-влакым пижыктыме. Икманаш, сеансыш толшо калык ласкан каҥен кертеш.

И. РЕЧКИН.

Снимкылаште: «Уют» кооператив гыч инженер Ю. П. Домрачев, пашазе-влак М. Л. Лаптев, А. Г. Ягодов, кинотеатрын старший инструкторжо В. Д. Макматов умбакыже мом ыштышашым рашемдат; кинозал.

Авторын фотожо.

Оршанка

У пӧртсий

Тиде кечылаште Крупская лӱмеш колхозын рӱдӧ илемыштыже — Лужбелякыште — коло шым еш у пӧртсийым эртара. У пачерлашке самырык специалист, пашан ветеранже да туныктышо-влак куснат.

Каласаш кӱлеш, тиде — Лужбелякыште чоҥымо, чыла шотышто йӧнештарыме 27 пачеран кокымшо пӧрт.

Ӱмаште районышто кок шӱдӧ утла еш у пачерыш але шке чоҥымо пӧртыш илаш пурен. Тений «Илыме вер-2000» программа почеш 8,5 тӱжем чоло квадратный метр илыме верым чоҥыман. Пӧртым тӱҥ шотышто яллаште нӧлташ палемдыме. Тиде пашаште, ончычсо семынак, Йошкар-Ола гыч шеф улшо предприятий ден организаций-влак полшаш тӱҥалыт.

В. ГАЛАЕВ.

Морко

Васли кугыза да кува

Ожно руш калык рошттом, марий-влак шорыкйолым ик арня палемденыт. Тунам Васли кугыза да кува лийыныт, пӧрт гыч пӧртыш коштыныт, озам чапландареныт, тыланыме мутым ойленыт, мурен-куштен куандареныт.

Тыгай сӱретым районысо яллаште ужаш лиеш. Тошто йӱлам мондаш огыл манын, районысо культура отдел Васли кугыза ден куван эн оҥай маскышт ден вургемыштлан конкурсым эртара. Теҥгече, мутлан, тудо районысо культура пӧртыштӧ, Шеҥше ден Усурт Вараҥгыж яллаште лийын. Вара конкурсым иктешлаш тӱҥалыт.

В. ФЕДОРОВ.

Козьмодемьянск

Тӱрыс уэмдыме

Вургем ургымо фабрикын коллективше чапле изделийым шукырак луктшаш верч тырша. Теве кодшо ийын план деч уто ик миллион утла теҥгеашым ямдылыме. Ургызо-влак январьын икымше декадысе заданийжым эртарен шуктеныт.

Коллектив кажне кок ийыште чыла вургемын модельжым уэмда. Тенийат брюкым, джинсым уэмден луктташ тӱҥалме. Самырык-влаклан поснак модный брюкым чапле качество дене ямдылымылан кугу вниманийым ойырат. Йоча ден ӱдырамаш сорочкынат тӱсышт мотореештын. Чапле вургемым ургымаште коллектив мӧҥгыштӧ ыштыше-влакын вийыштлан энгерта.

Ан. АНДРЕЕВ.

Шернур

Пельменят лиеш

«За коммунизм» колхозын ушкал комплексыштыже шылым коптитлыме цех пашам ышта.

— Тидлан оборудованийым шке шынденна, — ойла производствым вуйлатыше В. П. Помыткин. — Польшым ремонтно-технический предприятийын линейно-монтажный участкыж гыч специалист-влак пуэныт. Цехыште — куд еҥ. Нунын кокла гыч икмыняржым Шернур шыл комбинатыште ыштеныт, сандене пашам сайын палат.

Василий Павлович А. Н. Мельниковын, П. И. Марьинын, молынат тыршымыштым кӱкшын акла. Коптитлышаш шылым пошкудо колхоз ден совхоз, сурт оза-влак конден шогат. Заказчик-влак тӱшкаште эше Советский, Куженер районласе озанлык-влакым ужаш лиеш.

А тений производствым кумдаҥдаш палемдыме. Онченыжо тыште пельменьымат ямдылаш тӱҥалыт. Тидлан автомат линийым пашаш колтат.

В. БОГДАНОВ.

ЙОШКАР-ОЛАСЕ ПАРТОРГАНИЗАЦИЙ-ВЛАКЫН СЕКРЕТАРЬЫШТЛАН ДА ПРОПАГАНДИСТ-ВЛАКЛАН ПАЛАШЫШТ

17 январьыште КПСС Марий обкомын Политический просвещений пӧртыштыжӧ политический тунеммаш (партийный да комсомол) системысе пропагандист-влаклан черетан информационный кече эртаралтеш. Тудо аудиторий дене политический диалогым эртарыме йӧнлан пӧлеклалтеш.

9 шагатыште тӱҥалеш.

«Ужара» райгазет ден спорткомитетын кодшо ийысе смотр-конкурсыштым тиде кечылаште иктешлыме деч вара районын эн тале спортсменже-влакын лӱмышт пале лийын.

Конкурсын жюрижлан ончаш пуымо спискыште кумло спортсменын лӱмжӧ лийын. Чылажымат шымлен-вискален лекмек, тудо утларак ойыртемалтше спортсменлан йоча спортшкол гыч борец Валерий Федоров ден ечызе Родион Кутузовым, футболист Александр Кутузовым, («Родина» колхоз), куштылго атлет Юрий Актугановым (Свердлов лӱмеш колхоз) шотлен.

Куженер

Ӱдырамаш-влак коклаште Светлана Калачева (Куженер кыдалаш школ) ден Зинаида Куликова (ДОК) эн шуко баллым погеныт. Районын эн тале спортсменже-влаклан призым кучыктымо. Тыгай конкурсым ончыкыжат эртараш ойым пидме.

Шке шотан «таҥасымаш» республикысе районлаште але марте эртаралтын огыл ыле. Поро тӱҥалтышым саламлаш веле кодеш.

Районышто физкультурно-массовый паша вияҥ толеш. Мутлан, ече дене сезоным почмо. Конганур,

Эн талыже кӧ?

Токтай-Беляк школла гыч В. Еменгулов, Т. Сидыганов, В. Ельмекеев, В. Ершов калык образований да наука пашаеҥ-влак профсоюз обкомын первенствыштыже призер лийыныт. Волейбол дене районын чемпионатыштыже «Ветеран» команда сеҥышыш лектын. А «Рассвет» колхоз правлений настольный теннис дене шке призше верч таҥасымашым тӱҥалме нерген увертарен. Турнир 20 январьыште лиеш. Тушко пӱтынь район гыч эн тале теннисист-влак усталыкым терган мият.

Б. ВИКТОРОВ.

жапыште ик эн кӱлешан событийлан шотла».

М. С. Горбачев кечывал деч варат Шяуляйыштак лиеш. Тудын дене вашлиймашым да мутланымашым телевизионный аппаратура заводын коллективше вуча.

* * *

М. С. Горбачевын Литваште визитшылан вес эллысе массовый информаций средство-влакат кугу вниманийым ойырат. Нуно палемдат: Вильнюсышто, Литвасе моло районышто чот почын мутланымаш лийын, тидыже коммунист-влакын вийыштым иктышке ушаш, тӱрлӧ общественный движенийын позицийжым келгын шымлен налаш манын ышталтеш.

Великобританийын премьер-министрже Маргарэт Тэтчер ӱшан дене каласен: Совет Союзышто реформым ыштен толмо корнышто кеч-могай кугу нелылык вашлиялтеш гынат, совет руководство тиде проблемым решатлен сеҥа.

А Парижысе «Монд» газетын возымыж почеш, Литвасе вашлиймаш центрын национальный движений шотышто политикыже умбакыже могай лийшашым рашемдаш полша.

(ТАСС).

12 январьыште КПСС обкомышто семинар-совещаний эртен. Тушто КПСС горком ден райком-влакын идеологий шотышто секретарьышт, парткомиссий председательышт да организационный отделыштым вуйлатышышт лийыныт. Погынышо-влак ончылно сайлымашлан ямдылалтмаште улшо сай опыт ден ситыдымаш-влак нерген ойлымо.

Умбакыже мутланымаш КПСС обкомын идеологический отделыштыже шуйнен. Партий горком ден райком секретарь-влак верлаште сайлымашлан кузе ямдылалтме нерген радамлын каласкаленыт, тиде але вес йодыш шотышто раш ой-каҥашым пуэныт. Вашлиймаште тыгак лекционный пропагандым саемдыме, партийный тунеммашын пропагандистше-влак дене собеседованийым эртарыме нерген ойлымо, газет ден журналлан подпискым кузе эртымыжым иктешлыме.

Пытартышлан КПСС горком ден райком секретарь-влак республиканский выставочный залыште ончыкталтше у экспозиций дене палыме лийыныт.

Семинар-совещанийым КПСС обкомын идеологический отделжым вуйлатыше Е. А. Хлебников вӱден.

Республикын наградыже

Ял озанлыкыште пашам шуко ий сайын ыштымылан Марий АССР Верховный Совет Президиумын 1990 ий 12 январьысе Указше почеш Юрино производственный объединенийысе «Ветлужский» совхозын директоржо Василий Николаевич **Глунцовым** Марий АССР Верховный Совет Президиумын Почетный грамотыж дене наградитлыме.

* * *

Партийный, совет да озанлык органлаште пашам шуко ий сайын ыштымылан Марий АССР Верховный Совет Президиумын 1990 ий 12 январьысе Указше почеш Марий АССР-ын Пӱртӱсым аралыме шотышто госкомитетшын председательже Александр Иванович **Авдеевым** Марий АССР Верховный Совет Президиумын Почетный грамотыж дене наградитлыме.

ЛӰЙКАЛАТ

СТЕПАНАКЕРТ. (ТАСС). Нагорный Карабахыште да тудын йыр ончычсо семынак лӱйкалыме йӱк шокта. Тыге 11 январьыште йӱдым НКАО-н Гадрутский районыштыжо верланыше Ахуллу азербайджан ялыште осал пашам чарыме годым лейтенант И. Цымбалюк келын сусырген, а младший сержант Э. Сапилов чот ималтын. Ончылсо рашемдыме почеш, внутренний войскан лейтенантше ӱмбак азербайджанский милицийын тиде ялыште лийше пашаеҥже-влак кокла гыч иктыже лӱен.

Ончыгече лейтенант И. Цымбалюк Тбилиси оласе военный госпитальыште колен. Тиде факт шотышто уголовный пашам тарватыме.

Тиде кечылаштак Азербайджанский ССР-ын НКАО воктенысе Шаумяновский районыштыжо верланыше Манашид ялышке вооруженный керылтмаш лийын. Азербайджанец-влак кокла гыч улшо боевик-влак бронежилет да автомат дене лийыныт. Нунын ваштареш внутренний войскан кандаш воинже лӱйде шогалын. Сусыргышо-влак кок могырымат улыт.

ТӰРЛӦ СЕМЫН ОНЧЫМО ГОДЫМ

ЭРТЫШЕ ийыште Параньга район кум квартал почела шӧр лектыш шотышто ончылнйсе кӱкшытыш шуын кертын огыл. Кӱрылтышым октябрьыште гына кажне ушкал деч кокла лӱштыпшым ончычсо тыгаяк жап дене таҥастарымаште куд килограммлан кугемдыме дене пытарыме. Варажым, ноябрь ден декабрьыште, ончыко утларак кугу ошкылым ыштыме. Нине кок тылзыште лӱштыш витле утла килограммлан ешаралтын. Тидыже районлан шӧрым ужалыме шотышто идалыкаш госзаказым 110 процентлан шукташ йӧным пуэн. Шыл денат район государство ончылно парымеш кодын огыл, заказым 114 утла процентлан шуктен.

«Марий коммунын» рейдовый бригадыже — Параньга районышто

— РАЙОНЛАН шӧр шотышто кӱрылтышым пытараш,— каласышт мыланна Параньгаште,— «Маяк», Калинин лӱмеш, Тукай лӱмеш колхоз гай озанлык-влак чот полшеныт. Кургылан чӱдӧ лийын гынат, нине колхозлаште, «Елеевский» совхозышто продукт лектышым иземден огытыл, нелылыкым сеҥен, шӧрымат, шылымат шукырак ыштен налмашке шуыныт. Тидыжак мемнан ончылан вичияшын пытартыш ийыштыже кугурак сеҥымашыш шуаш ӱшаным луктеш.

«Маяк» колхозысо ушкал комплексын зоотехникше Г. Габдуллинын каласкалымыж почеш, озанлык тенийсе ийымат сайын тӱҥалын. Кызыт теле рӱдӧ, вольык ончышо-влакын пашаштышт ик эн неле пагыт. Туге гынат Пӧртанурысо доярка-влак тиде жапыштат шке пошкудыштым сай паша дене куандарат, сутка еда ушкал деч кокла шот дене кандаш килограммат пеле — индеш килограмм дене шӧрым лӱштат. А ӱмаште тиде жапыште кокла лӱштышшым килограмм утларак гына лийын. Яҥгетсола ферма нерген ойлаш гын, тынарат лийын огыл. Мутлан, ӱмаште 3 январьыште кажне ушкал деч 5,7 килограммым, 5 январьыште — 5,9, 8 январьыште 5,7 килограммым лӱштымӧ гын, тений нине кечылаште 8,8—8,9 килограмм дене шупшылыныт.

— Тыштыже, — ойла Г. Габдуллин, — телылан сайын ямдылалтмашат шке кышажым кодыде кертын огыл. Ме тенийсе йӱштӧ жаплан чыла вӱтам сайын олмыктенна. Тидыже фермылаште кӱлеш микроклиматым кучаш йӧным пуа. Мемнан дене кормам варыше цех кӱрылтде пашам ышта. Тудын гоч ме олымым, сенажым да силосым колтена, вартышыш шинчалым ешарена. Тыгай кормам ушкалвлак йӧратен кочкыт. Адакшым пытартыш жапыште племенной пашалан вниманийым утларак ойыраш тӱҥалме. Ондак первый гана лийше, ятыр шӧрым пуышо ушкал-влакым кок-кум вуй дене кажне еҥлан шеледен пуымо. Тыге нине ушкалвлак шкеныштым тӱшка кӱтӱштӧ йомдареныт, варажым моло деч нимо денат ойыртемалтмым чарненыт, молан манаш гын, нунылан посна вниманий ойыралтын огыл. Кодшо ий гыч ме лулаткок килограмм шӧрым пуышо первый гана лийше ушкал-влакым посна группылашке витле вуй дене ойыраш тӱҥалынна. Тыге тӱшка кӱтӱш ушнышаш самырык вольык шкеж верч утларак чот тыршымым шинжын шога.

«Маякыште» весат куандара. Тыште вольык ончышо-влаклан пашам ышташышт веле огыл, тыгак яра жапым эртарашышт, шинчымашым нӧлташышт да молыланат условийым ыштыме. Паша вургемым вашталтен чиаш пӧлем уло, столовый, здравпункт ыштат. Вольык ончышо-влаклан отпуск пуалтеш, кажне арнян нуно ик кече канат. Санаторийыш, каныме пӧртыш каяш путевкым ойырымо шотыштат ӧпке шомакым каласен огыт керт.

«Знамя» колхозысо вольык ончышо-влакын пашаштым эллан мыняр продукцийым колтымо дене аклаш гын, кодшо ийысе лектыш шотышто нуныланат ӧпке шомакым ойлаш амал уке. Заготовительный пунктлашке шылымат, шӧрымат палемдыме деч ятырлан шукырак колтеныт. Поснак шыл озанлыкын паша саскаже куандара. Колхоз шӱдӧ гектар мландылан шотлымаште районышто эн шуко шылым — 154 центнер дене — налмашке шуын. «Илеть» совхоз дене таҥастараш гын, тидыже кум пачаш шукырак. «Знамяште» Ермучаш сӧсна комплексысе коллективын пашаж нерген поснак поро шомакым каласыме шуэш. Аркадий Ефремович Тимофеевын вуйлатымыж почеш тудо кокымшо ий почела проектыште палемдыме куатыш шуын шога. Кодшо ийыште тиде проектым 50 тоннлан эртен кайыме, идалык жапыште коллектив 350 тонн чапле шылым пуэн.

— Сӧсна комплексыште тенийат паша сайын кая,— каласыш колхозым шукерте огыл вуйлаташ тӱҥалше председатель А. И. Волков. — Вӱта-влакым теле жаплан жапыштыже ямдылыме. Кургат ситышын уло. А пашаеҥ-влак нерген ойлаш гын, нунын лӱмышт дене ик ӧпке шомакымат каласаш огеш лий.

У вуйлатышым утларакше шӧр озанлык тургыжландара. Кызытсе паша тунар огыл, мыняр кодшо ийысе кӱрылтыш азапланаш амалым луктеш. Александр Иванович ӱмаште тиде колхозышто пашам ыштен огыл гынат, шочмо кундемыштыже паша кузе воранен толмым эскерен шоген. Тунам Ондропсола ден Осиял фермыласе доярка-влак кеч-мыняр тыршеныт гынат, идалыкын икымше пелыштыже лийше чырым пытарен кертын огытыл. Ӱмаште ончычсо ий дене таҥастарымаште кажне ушкаллан шотлымаште 150 килограмм наре шӧрым налын шуктен огытыл.

— Тений ме тиде парымым пӧртылтышашлан чылажымат ышташ тӱҥалына, — мане Александр Иванович. — Мемнан дене теле жаплан сайын ямдылалтме: чыла вӱтам олмыктымо, кормам палемдыме дечат шукырак ямдылыме. Концентрат веле огеш сите. Тудымат муаш ӱшанена. Ӱшанен пуымо паша верч ответственностьым нӧлталшашлан вольык ончышо-влакым арендный отношений почеш пашам ыштымашке кусарена. Тидын нерген мутланен келшыме.

(Мучашыже 2-шо стр.).

СОВЕТСКИЙ районысо «Алексеевский» госплемзаводын вольык озанлыкыштыже ятыр пӧръеҥ пашам ышта. Нуным коклаште, конешне, шӧрым лӱштышӧ да вольыкым ӧрдыктарыше-влакат улыт, но утларакше кормам фермышке шупшыктымо, тудым пукшаш ямдылыме паша дене кылдалтыныт.

Петропавловка фермыште тыгай ӱшанле полышкалышылан Геннадий Савельев ден Александр Голубев шотлалтыт. Нуным титакыштлан кӧра ик ганат кормам конден шогымаште кӱрылтыш лиймаш уке, санденак вольык ончышо-влак шке полышкалышышт нерген поро мутым гына ойлат. Нуным каласкалымышт почеш, эртыше ийыште фермысе коллективын кажне ушкал деч 4700 килограмм утла шӧрым лӱштымаште, кокла лӱштышым ончычсо ийысе тыгаяк жап дене таҥастарымаште ныл шӱдӧ чоло килограммлан ешарымаште Геннадий ден Александрын надырыштат кугу.

СНИМКЫЛАШТЕ: кормам оптымаште; Геннадий Савельев ден Александр Голубев.

И. Речкинын фотожо.

ТӰРЛӦ СЕМЫН ОНЧЫМО ГОДЫМ

1990 ий 4 март—сайлыме кече

1990 ий 4 март—сайлыме кече

РСФСР КАЛЫК ДЕПУТАТЫШ КАНДИДАТ-ВЛАК

835-ше №-ан Центральный территориальный избирательный округ

БАХТИН Николай Петрович

1951 ийыште Шернур районышто шочын, руш, 1979 ий гыч КПСС член. А. М. Горький лӱмеш Марий политехнический институтым тунем лектын. Армийыште служитлымек, 1975 ий гыч Марстройтрестын механизаций управленийыштыже мастерлан, вара производственно-технический отдел начальниклан ыштен. 1986 ий гыч—«Марагрострой» объединенийысе механизаций управленийын тӱҥ инженерже.

ШКЕНЖЫН платформыжын тӱҥ корнышко — перестройкын раш результатышкыже шушашлан чыла вий ден йӧным кучылтмаш, лачше манаш, республиканский да верысе Советлашке калыкын компетентный представительже-влакым сайлымаш да властьым тичмашын Совет-влаклан пуымаш, шемер-влакын интересшытым да правашытым аралымаш, законность ден правопорядкым эскерымаш, законодательствым саемдымаш да правовой культурым нӧлталмаш; ялысе труженик-влакын проблемышт дек мелын савырнымаш, экологический проблемылам решитлымаш, чыла уровеньыште учебно-воспитательный пашам виянгдыме дене кажне еҥын культурный уровеньжым нӧлтымаш, предприятийлаште самоуправленийыш да шкем шке финансироватлымашке куснымаш, айдемым производство средство деч корангдымым пытарымаш, паша ден ильыш-йӱла условийым саемдымаш, илыме верым, соцкультбыт объектлам утларак чоҥымаш да тидлан эн ончычак стройиндустрийын базыжым кумдангдымаш да уэмдымаш.

Решатлышаш проблема шуко. Теве олалаштат, ялласе вольык ашныме комплекслаштат эрыктыше сооружениймым чоҥаш средствам кычалманак.

А илыме вер проблема могай тургыжландарыше! Теве молан стройиндустрийын базыжым пентыдемдыде огеш лий.

ГАЛАВТЕЕВ Виктор Александрович

1936 ийыште Юрино поселкышто шочын, руш, партийыште кумло ий шога, высший образованиян.

Комсомол да партийный пашаште ятыр ий тыршен. Ынде кужу жап Марий АССР Министр-влак Совет председательын заместительже, Государственный плановый комитетын (Госпланын) председательже семын кумдан палыме. Икмыняр созыв почела Марий АССР Верховный Совет депутатлан сайлалтын. Кум орден да кум медаль дене наградитлалтын.

— МЫЙЫН программем, — ойла тудо, — тиде Марий областной партийный организацийын программыже.

Тудын социально-экономический виянгмаш шотышто ужашыштыже каласыме: кажне коммунистын, чыла шемерын сознательностьыштым нӧлтымӧ дене, ӱшанен пуымо паша верч нунын ответственностьыштым кугемдыме дене, реформын закономерностьшым шымлыме да общественный экономический отношенийым саемдыме дене республикын экономический потенциалжым ӱшанлын кугемден толман.

КПСС обком член семын шке пашаштем тудын задачыже-влакым илышыш пуртышаш верч тыршем. Тӱҥжӧ — избирательный округыштат, пӱтынь республикыштат проблемылам решатлыме корным саемдыман.

Экономикым вуйлатыме да виктарыме стиль стереотипный лийшаш огыл. Тудо туныктен, кӱштен ойлымо шӱлышан огыл лийшаш, а еҥ-влакын шӱм-чонныштым тургыжландарыше шонкалымашым да нунын поро ӱшанымашыштым шыҥдарышаш.

Кызыт жап деч почеш кодаш ок лий. Сандене РССФР-ыште лийын шогышо перестроечный процессым Российысе калыкын вийн, компетентный представительже-влак вуйлатен кертыт манмылан ӧраш нимолан. А тыгай еҥже-влакым калык гына палемден кертеш.

Избирательный округыш пурышо кундемлаште решитлышаш проблема ятырак. Эн ончычак илыме верым чоҥымо, калыкым обслуживатлымашым саемдыме, сату ден услугым шукемдыме йодышвлакым кӱлынак решитлен шогыман. Юл ден Вӱтла кундемыште социально-культурный да производственный объектлам чоҥымо нерген шоналтыде ок лий. Козиковышто корным саемдаш, Вӱтла гоч кӱварым ышташ, Марьино гыч Ленинский поселкыш корным шукташ, Юринышге культура пӧртым, больницым чоҥаш кӱлеш.

КАЛИНИНА Римма Ивановна

1938 ийыште шочын, руш, высший образованиян. 1964 ийыште Ленинградский педиатрический институтым тунемын пытарен. 1965 ий гыч Йошкар-Оласе икымше номеран йоча поликлиникыште участковый врачлан, вара отделенийым да поликлиникым вуйлатышылан ыштен. 1983 ий гыч—аза пӧртын тӱҥ врачше. 1971 ий гыч КПСС член.

В. И. Ленин лӱмеш йоча фонд республиканский отделений правленийын членжылан сайлалтын. Тиде организацийын пленумыштыжо калык депутатыш кандидатлан ойыралтын.

— УДЫРАМАШЫН социально аралалтме системым саемдымаш, ава ден йочам аралымаш, ешым пеҥгыдемдымаш, — каласыш тудо, — мыйын программыштем ик тӱҥ пунктлан шотлалтын. ...

утларак ойыраш кӱлешлан шотлем. Еш факторым шотыш налын, бытовой да медицинский обслуживанийым кумдангдымашке виктаралтше линийым шуктен толаш кӱ-

йодыш тургыжландарыде ок керт. Сандене неле пашам механизироватлыме, паша верым кызытсе требованийлан келшыше техника дене пойдарыме задачым решитлышаш верч шогаш тӱҥалам. Мӱшкыран да изи йочан ӱдырамаш-влакым пашашт шотышто законым пудыртымылан правовой ответственностьым палемдаш кӱлеш.

Лечебно-профилактический полыш пашам ыштыме да илыме верыш (поснак ялыште) лишемдаш, мӱшкыран ӱдырамаш-влаклан тичмаш медполыш пуалтшаш. Кажне азалан эмым да кочкышым ситарыме проблема решатлалтшаш. Пансионат, профилакторий, каныме пӧрт да еш санаторий шукемшаш улыт.

МАШАНОВА Екатерина Александровна

1939 ийыште Бурят АССР-ысе Иркане селаште шуко йочан служащий ешеш шочын. Улан-Удэште пищевой промышленность техникумым тунем пытарен, пищевой индустрийысе предприятийлаште бригадир, автоматчик, мастер лийын. Новосибирск олаште совет торговля институтышто заочно тунемын. Бурят АССР-ысе предприятийлаште нормировщиклан, планово-производственный отдел начальниклан, пищевой промышленность министерствыште, вара Улан-Удэсе кондитерский фабрикыште отдел начальниклан да директорлан ыштен.

1981 ий гыч Йошкар-Оласе кондитерский фабрикын директоржылан ышта. Агропромышленный комплексысе пашаеҥ-влак профсоюз обком член. Кок эргыже уло.

— ПИЩЕВОЙ промышленность сферыште ыштен, калык ончылно парымым раш шижам. Эльысе, республикысе экономикым саемдышашлан мом ыштышаш нерген шонкалыде ок лий.

Кондитерский изделийым утларак лукшашлан могай корно уло? Звенигово, Оршанка, Юрино, Курык марий районлаште фабрикын филиалжым почаш кӱлешлан шотлем. Медведево районысо «Суртовский» совхозышто емыж-саскам перерабатыватлыме шотышто цехым кооперативный тӱҥалтышеш почашгын, сай ыле. Фабрикым уэмдаш кӱлеш. Тидыже республикыште илыше кажне еҥлан шотлымаште кондитерский изделийым ыштен лукмым 1989 ийыште 11,6 килограмм гыч 17,6 килограмм марте кугемдаш йӧным пуа ыле.

Арендыш куснышыла, тений Йошкар-Олаште фабрикын фирменный магазинжым да кугу райцентрлаште фирменный отделым почаш, нунын дене вияш договорым ышташ шонена.

Пашаеҥ-влакын илыш условийыштым саемдышашлан 1991—1992 ийлаште 120 пачеран пӧртым чоҥаш, тушко тоштемше пӧртла гыч 96 ешым кусараш палемдалтеш.

«Тыршымаш» программыште участвоватлаш, образованийым саемдымаште полшаш кӱлеш. Тидлан 16-шо СПТУ дене пырля самырык пашазе-влакым ямдылыме шотышто мероприятийым палемденна.

Кажне еҥ перестройка, тудын цельже верч кучедалмаште ответственностьым шижшаш.

ОРЕХОВ Сергей Федорович

1934 ийыште Козьмодемьянск олаште шочын. Пашам 1952 ийыште ышташ тӱҥалын, Куйбышев оласе авиационный заводышто слесарь-сборщикын ученикше лийын. Вара, армийыште служитлымек, Козьмодемьянский сплавконторышто крановщиклан, «Копир» заводышто мастерлан, кинде комбинатыште директорлан ыштен. 1987 ий гыч «Копир» заводышто электроэрозионистлан ышта. 1961 ий гыч КПСС член. А. М. Горький лӱмеш Марий политехнический институтым заочно тунем пытарен. Заводысо партком членлан сайлалтын.

— ШКЕМЫН платформемын негызшылан социализмын принципшым (кажныж деч — кертмыж семын, кажныжлан — пашаж почеш) шотлем. Собственностьын озаже пашаче еҥ лийшаш. Кеч-могай собственностьын пуымо доход коллективный собственниклан тичмашын пуалтшаш да, паша ыштымым шотыш налын, чын принцип негызеш шелалтшаш. Совет власть орган-влакын действийышт чарыше огыл, а тӱзатыше сынан лийшаш.

Да, ме пашам начарын ыштена. Но тыштыже кӧ титакан? Мыйын шонымаште, командно-административный система. Тудым пытараш тӱҥалме, но паша але эркын эртаралтеш, а илыш тудым ӱлычынак корангден толаш шӱда. Да тидыже республикын илышыштыже ик тӱҥ проблема.

Озанлык вуйлатыме системын могай улмыжым мый пашам ышташ тӱҥалмем жап гычак шижынам, тӱрлӧ должностьышто улмо годым тудым поддерживатлаш верештын. Сандене озанлык механизмын ончычсо системыж дене келшыдымем ончыктен, пашазылан ышташ тӱҥалынам.

Чыла уровеньысе Совет-влак административно-командный системын диктатше ваштареш келшыше механизмым муын кертыт манын шонем. Ӱшанем: нуно республика-влакын самостоятельностьыштлан йӧным ыштен да пеҥгыдемден кертыт. Тунам чыла калык иктӧр праван лиеш. Пашам могай йӧн дене ыштымым да собственностьын формыжым пашаче коллектив-влак шке ойырен налшаш улыт. Куд шагатлан паша кечым ышташ кӱлеш. Пӱртӱсым аралымашлан приоритетный значенийым пуыман.

СУМАЧЕВ Виталий Гаврилович

1937 ийыште Йошкар-Олаште служащий ешеш шочын, руш, беспартийный. Пашам горремстройтрестыште ышташ тӱҥалын, ончыч токарьын ученикше лийын. Армийыште служитлымек, «Марспецстроймеханизаций» трестыште 28 ий экскаваторщиклан ыштен. 1987 ий гыч—тыштак, икымше номеран механизаций управленийыште слесарь. Профсоюз цехком член.

— КАЖНЕ кандидат, — каласыш Виталий Гаврилович, — шке программыштыже эн ончычак тудым азапландарыше йодышлам палемда. Да мыйым чоҥымо пашан проблемылаже тургыжландарыде огыт керт. Мый-

шам кид вий дене шукташ логалеш, тыглай йӧнештарымаш, техника ситышын уке. Сандене техникым ыштен лукшо предприятий-влаклан поснак вниманийым ойырыде ок лий манын, шонем. Да вет чӱчкыдынак тыгай механизмым молан огыт лук? Пред-

объект шкенжым ок суло. Теве Чӱкша кӱ карьерым налаш. Проект почеш куатше пел миллионаш. Но начар техникылан кӧра тынаре пуэн ок керт. Тидыжым ончылгоч ужын керташ ок лий ыле мо?

Мочалище лишне заводым чоҥымо шотыштат тидымак каласаш лиеш. Мыняр средствам кучылтмо, ынде иже экологий нерген шарналтеныт. А эмжым садак алакушто гынат ыштен лукташ кӱлеш.

Кооператив шуко шочын, а нунылан сырьем, материалым ужалыше оптовый магазин уке. Сандене тӱрлӧ нарушений лиеда.

Кушшо тукымым воспитатлыме проблема деч ӧрдыжтӧ шогыман огыл. Мемнан дене

ственный экономический отношенийым саемдыме дене республикын экономический

ыктен, кӱштен ойлымо шӱлышан огыл лийшаш, а еҥ-влакын шӱм-чоныштым тур-

корным шукташ, Юрйнышке культура пӧртым, больницым чоҥаш кӱлеш.

Кеч-могай собственностьын пуымо доход коллективный собственниклан тичмашын пуалтшаш да, паша ыштымым шотыш налын, чын принцип негызеш шелалтшаш. Совет власть орга-

мандно-административный система. Тудым пытараш тӱҥалме, но паша але эркын эртаралтеш, а илыш тудым ӱлычынак кораҥдел толаш шӱда. Да тидыже республикын илышыштыже ик тӱҥ проблема.

еш. Пашам могай йӧн дене ыштымым да собственностьын формыжым пашаче коллектив-влак шке ойырен налшаш улыт. Куд шагатан паша кечым ыштен кӱлеш. Пӱртӱсым аралымашлан приоритетный значенийым пуыман.

ТӰРЛӦ СЕМЫН ОНЧЫМО ГОДЫМ

(Мучаш. Тӱҥалтышыже 1-ше стр.).

Шӧр озанлыкым шинча ончылно кучымаш шке саскажым пуаш тӱҥалын. Кызыт шӧр лектыш ӱмашсе деч палынак ешаралтын. Поснак Ондропсоласе доярка-влакым палемдыман. Тиде фермыште 190 ушкал шога. Кызыт нунын кокла гыч кажныж деч сутка еда 7,9—8 килограмм дене, але ончылийсе деч килограмм утлалан шукырак, лӱштат. Тугеже ешартыш лӱштыш пел тонн нарышкат шуэш. Осиял фермысе доярка-влак пошкудыштын кӱкшытышкышт шуыт гын, ешартыш эшеат кугу лиеш ыле. Но тачысе кечылан шым килограмм утларак дене веле лӱштат.

Районын шӧр озанлыкшылан виянрак каяш «Ляжмаринский», «Илеть» совхоз-влакын да «Дружба» колхозын ушкал фермылаштыште ыштыше коллектив-влак чаракым ыштат. Вик ойлаш гын, нунат ӱмашсе результатыштым ончылтен толыт. Но ошкылышт але иктымат куандарен огеш керт. Лажмарий фермым налаш гын, тыште кече еда ушкал деч кокла шот дене 5,8 килограмм дене гына шӧрым лӱштат. Тидыже районысо кокла показатель деч 1,7 килограммлан шагалрак.

Совхозысо вуйлатыше-влакын умылтарымышт почеш, телылан нуно начарын огыл ямдылалтыныт. Вӱтамат олмыктымо, корма уке манаш огеш лий. Рейдовый бригадын членже-влак кокла гыч иктыжын тушко миен коштмо годым лӱсат фермышке кондымо лийын. А вот шӧр лӱштыш кугем огеш керт.

Тыште ик тӱҥ амаллан пашам организоватлымаште улшо экшыкым шотлыман. Пытартыш жапыште вольык ончышо-влак коклаште дисциплина лушкен. Доярка-влак кокла гыч южышт «кочывӱд» денат таҥым кучаш тореш огытыл. А вуй аҥыргыш гын, шӧр тунар огыл, мыняр весе утларак кӱлеш. Посна доярка-влакын паша результатышт коклаште кугу ойыртемым, очыни, тидын денак умылтарыман. Ӱмаште ончыл доярка-влак З. Красноперова ден И. Волкова кажне ушкал деч кокла шот дене 3020 килограмм дене шӧрым лӱштеныт гын, тыгодымак Л. Кардакован, Р. Романован да южо молынат группыштышт кокла лӱштыш 1500 килограмм утларак гына лийын.

Пашам организоватлымаште улшо экшык нерген мутым ме арам огыл лукна. Лажмарий фермыште кок тӱшка ушкалым (шӱдӧ вуй дене) ныл еҥан арендный коллектив-влак ончат. Кодшо ийыште нунын показательышт ончычсо семын пашам ыштыше-влак дене таҥастарымаште ятырлан сайрак лийын. Кызытат сӱрет тыгаяк. Айста радамлен ончалына. Фермыште 550 ушкал шога. Тышеч кок шӱдӧ вуйжым Г. Попова ден З. Красноперован вуйлатыме арендный коллективышт ончат. Нине группылаште кокла лӱштыш иктыштыже 7,7 килограмм, а весыштыже—8. Тугеже совхозысо кокла лӱштыш 5,8 килограмм улмым шотыш налаш гын, кодшо 350 ушкаллан мыняр логалмым шотлен лукташ неле огыл. Тиде тӱшкасе кажне ушкаллан ныл килограмм утларак дене гына логалеш. А вет ушкал-влак тугаяк улыт. Курчат весе огыл. Тугеже, чыла амал пашам кузе ончымаште.

Мемнан шонымаште, «Ляжмаринский» совхозын дирекцийжылан да общественный организаций-влаклан келгын шоналтен лекташ да экшыкым кораҥдаш пентыде мерым ышташ кӱлеш.

Латкокымшо вичиявшын пытартыш ийже кече почеш кечым шотла. Тиде ий районысо вольык ончышо-влакын пашаштышт куандарыше вашталтышым кондыжо манын, моло колхоз ден совхоз-влакын вуйлатышышт ден специалистыштланат продукций лектышым кугемдышашлан тӱрлӧ йӧным кычалде огеш лий.

Л. ШАГИАХМЕТОВА,
«Коммунизмга» райгазет редакцийын пашаеҥже;
И. РЕЧКИН,
А. АВИПОВ,
«Марий коммуныш» спецкоржо-влак.

КАЛИНИНА
Римма Ивановна

1938 ийыште шочын, руш, высший образованиян. 1964 ийыште Ленинградский педиатрический институтым тунемын пытарен. 1965 ий гыч Йошкар-Оласе икымше номеран йоча поликлиникыште участковый врачлан, вара отделенийым да поликлиникым вуйлатышылан ыштен. 1983 ий гыч—аза пӧртын тӱҥ врачше. 1971 ий гыч КПСС член.

В. И. Ленин лӱмеш йоча фонд республиканский отделений правленийын членжылан сайлалтын. Тиде организацийын пленумыштыжо калык депутатыш кандидатлан ойыралтын.

— ӰДЫРАМАШЫН социально аралалтме системым саемдымаш, ава ден йочам аралымаш, ешым пеҥгыдемдымаш, — каласыш тудо, — мыйын программыштем ик тӱҥ пунктлан шотлалтыт. Вет кызыт мочол шуко йоча ача-ава улмо ӱмбачак аза пӧртлаште, йоча пӧртлаште воспитыватлалтыт!

Ешым поддерживатлышашлан да пеҥгыдемдышашлан предприятий-влакын социально виягме фондышт, верысе Совет-влакын бюджетышт да моло источник гыч средствам утларак ойыраш кӱлешлан шотлем. Еш факторым шотыш налын, бытовой да медицинский обслуживанийым кумдаҥдымашке виктаралтше линийым шуктен толаш кӱлеш.

Еш да мужырангмаш нерген законодательствым уэмдаш кӱлешыже уло, правовой гарантийым пеҥгыдемдыман, тулык да инвалид йоча-влакын положенийыштым саемдаш мерым ыштыман.

Врач-педиатр семын мыйым ӱдырамаш ден йоча-влакын тазалыкыштым аралыме йодыш тургыжландарыде ок керт. Сандене неле пашам механизироватлыме, паша верым кызытсе требованийлан келшыше техника дене пойдарыме задачым решитлышаш верч шогаш тӱҥалам. Мӱшкыран да изи йочан ӱдырамаш-влакым пашашт шотышто законым пудыртымылан правовой ответственностьым палемдаш кӱлеш.

Лечебно-профилактический полыш пашам ыштыме да илыме верыш (поснак ялыште) лишемшаш, мӱшкыран ӱдырамаш-влаклан тичмаш медполыш пуалтшаш. Кажне азалан эмым да кочкышым ситарыме проблема решатлалтшаш. Пансионат, профилакторий, каныме пӧрт да еш санаторий шукемшаш улыт.

Вӱдыштӧ, мландыште, кочкыш продуктлаште ядохимикатын, нитратын кодшышт мыняр улмым пеҥгыдын терген шогыман.

Тыгак шке ончылнем шоҥго, шкет илыше да инвалид-влакын социально аралалтме мерым кумдаҥдыме, калык образованийым саемдыме задачым шынденам.

КРАПИВИН
Александр Иванович

1942 ийыште Шернур районысо ялыште шочын, руш, беспартийный, механизаций школ деч вара «Победа» колхозышто пашам ыштен. Вара Уралыш каен, Лысьва олаште турбогенераторный заводышто слесарь-сборщиклан ыштен. 1974 ий гыч Йошкар-Оласе «Новатор» заводышто слесарь-сборщиклан ышта, бригадым вуйлата. Заводысо профком да облсовпроф членлан сайлалтын. Ешан, кок йочаже уло.

— ОБЩЕСТВЫМ уэмдыме процессым писемдымашлан, еҥ-влакын илышыштым саемдымашлан уло вий дене полшымашым шке тӱҥ задачемлан шотлем. Продовольственный проблемым решитлымаш да потребительский рынкым сатум ситарымаш кӱлешан улыт. Пӱтынь ял озанлык комплексым, тудын социальный сферыжым виянгдышашлан средствам эн ончыч ойыраш кӱлеш.

Илыме верым ситарыме программым решитлымаш кугу значенийан. Сандене кооперативно, индивидуально чоҥымашымат кумдаҥдаш полшаш кӱлешлан шотлем. Йоча дошкольный учреждений шотышто проблема решатлалтшаш.

Экологический обстановкым саемдымашке виктаралтше мера-влак комплекс, пӱртӱсым аралыме программа кӱлыт, тек тидыже государственный планын ужашыже лиеш. Чебоксар ГЭС-ым чоҥымым чарнаш, икымше черетеш шогалаш кӱлеш.

Мый калык депутат-влакын Советыштын тичмаш властян лийшашышт, правовой государствым ыштымашке конден кертше политический властьын радамже верч шогем, тунам веле чыла граждан законлан гына подчинятлалтыт ыле.

Сайлалтам гын, шке пашаштем моло депутатлан да избиратель-влакын поддержкыштлан, специалист-влакын ойыштлан эҥерташ шонем.

МАТВЕЕВ
Валентин Александрович

1939 ийыште Кировский областьысе Санчурский районышто шуко йочан кресаньык ешеш шочын, руш, высший образованиян. КПСС член. А. М. Горький лӱмеш институтым пытарымек, Пермский областьыште пашам ыштен, сплавной рейдысе мастер, смена начальник, техорук, партком секретарь лийын.

Марий АССР-ыш толмек, КПСС Курык марий райкомышто инструкторлан, отделым вуйлатышылан да секретарьлан ыштен, а 1973 ийыште КПСС обкомыш отделым вуйлатышын заместительжылан налыныт. 1977 ий гыч КПСС Звенигово райкомышто, 1983 ий гыч—КПСС Йошкар-Ола горкомышто первый секретарь. КПСС обком бюро член, Марий АССР Верховный Советын депутатше.

— МЕМНАН автономный республикыште проблема шуко. Эн пӱсыжӧ да тӱҥжӧ, мыйын шонымаште, — калыклан шылым, кондитерский кочкышым, кумдан кучылтмо сатум ситараш. «Илыме вер-2000» программым илышыш пурташ.

Шыл шотышто проблемым решитлышашлан общесоюзный да республиканский (РСФСР) фондлашке шылым колтымо кугытым ӱмашсе уровенеш кодаш кӱлешлан шотлем.

Калыкын ашныме вольыкым ешарымашке кумыландыше экономический йӧным ышташ кӱлеш. Предприятий-влакын подсобный озанлыкыштыт да агропромышленный кооперацийым писын виянгдыме негызеш шылым утларак ыштен налмашлан вниманийым ойырыман.

Кондитерский изделий шотышто проблемым решитлышашлан кондитерский фабрикым уэмдаш, тудын куатшым кугемдаш да олаште вич пекарня-магазиным чоҥаш кӱлеш.

Продовольственный огыл сатум республикыштына тыгай изделийым ӧрдыжкӧ колтымо кугыт нарак кондымо шотышто йодышым решитлыман. Машиностроительный, механический, полупроводник прибор заводлаште сложный бытовой техникым писынрак освоитлыман ыле. Мутлан, магнитофоным, вургем мушмо машинам, кухньысо процессорым да бытовой компьютерым. Мебель фабрикым уэмдыде ок лий. Куштылго промышленностьысо предприятийлаште реконструкцийым эртараш кӱлеш.

Социальный программым решитлышашлан стройиндустрий да промстройматериал предприятий-влакын куатыштым куштыман.

СУМАЧЕВ
Виталий Гаврилович

1937 ийыште Йошкар-Олаште служащий ешеш шочын, руш, беспартийный. Пашам горремстройтрестыште ыштен тӱҥалын, ончыч токарьын ученикше лийын. Армийыште служитлымек, «Марспецстроймеханизаций» трестыште 28 ий экскаваторщиклан ыштен. 1987 ий гыч—тыштак, икымше номеран механизаций управленийыште слесарь. Профсоюз цехком член.

— КАЖНЕ кандидат, — каласыш Виталий Гаврилович, — шке программыштыже эн ончычак тудым азапландарыше йодышлам палемда. Да мыйым чоҥымо пашан проблемылаже тургыжландарыде огыт керт. Мыйын шонымаште, мемнан отрасльна балансироватлалтдымыж дене поснак ойыртемалтеш. Вет план чӱчкыдынак ни средства, ни материал дене огеш пеҥгыдемдалт.

Стройкылаште ятыр пашам кид вий дене шукташ логалеш, тыглай йӧнештарымаш, техника ситыдыш уке. Сандене техникым ыштен лукшо предприятий-влаклан поснак вниманийым ойырыде ок лий манын, шонем. Да вет чӱчкыдынак тыгай механизмым молан огыт лук? Предприятийлан пайдале огыл. Тугеже, тудым келшыше экономический условийыш шындаш кӱлеш.

Пунчалым шоналтыде лукмылан кӧра южгунам чоҥгымо объект шкенжым ок суло. Теве Чӱкша кӱ карьерым налаш. Проект почеш куатше пел миллионаш. Но начар техникылан кӧра тынаре пуэн ок керт. Тидыжым ончылгоч ужын керташ ок лий ыле мо?

Мочалиште лишне заводым чоҥгымо шотыштат тидымак каласаш лиеш. Мыняр средствам кучылтмо, ынде иже экологий нерген шарналтеныт. А эмжым садак алакушто гынат ыштен лукташ кӱлеш.

Кооператив шуко шочын, а нунылан сырьем, материалым ужалыше оптовый магазин уке. Сандене тӱрлӧ сарушений лиеда.

Кушшо тукымым воспитатлыме проблема деч ӧрдыжтӧ шогыман огыл. Мемнан дене подросток-влаклан клуб шагал, паша лагерь утларак лийшаш. Можыч, лӱмын цехлам почаш ыле. ПТУ-лаште кадрым ямдылыме системым тӱҥ гычак вашталташ кӱлеш.

УШАКОВ
Александр Сергеевич

1958 ийыште Кировский областьысе Яраҥ районышто Кугу Пиштань ялысе кресаньык ешеш шочын. Высший образованиян—Казанский авиационный институтым тунем пытарен. Армийыште служитлен, тазалык шот дене тушеч каен. Контроль ден автоматика прибор шотышто опытно-конструкторский бюрошто участкысе мастерлан ышта. КПСС член, цехысе партгрупорглан сайлалтын, пропагандист. Избиратель-влакын «Гражданский инициатива» клубыштын пашаштыже участвоватла.

— ТӰҤЛАН Совет-влакын тичмаш властяным ыштымым шотлем. Тидлан, мыйын шонымаште, пӱтынь властьым Совет-влаклан пуымо нерген декларацийым але законым лукташ кӱлеш.

Кокымшо задача — социальный чынлыклан да правовой аралалтмашлан йӧным ыштымаш. А тышке шушашлан паша почеш тӱлыман, спецпривилегийым пытарыман; должностьым ончыде, закон ончылно чылан иктӧр лийшаш улыт, преступность вашталтарем кучедалмашке виктаралтше мера-влак комплексым шуктен толман.

Кумшо — централизоватлыме экономикын административно-командный системыж деч рыночный экономикыш кусныман. Собственностьын тӱрлӧ (государственный, акционерный, коллективный, кооперативный да индивидуальный) формыжым виянгдаш да региональный озанлык расчетым шыҥдараш тӱҥалаш гын, тышке шуаш лиеш.

Шуйкалаш лийдыме проблема — илыме вер. Стройиндустрийын базыжым виягдыде, пачерлан дифференцированно (кумдыкым, комфортностьым, кушто верланымым шотыш налын) тӱлаш палемдыде, кугурак кумдыкан пачерым изиракланш шке кумылын вашталташ йӧным ыштыде, илыме вержылан гражданиным праважым пеҥгыдемдыде, тудым решитлаш ок лий.

Таза, экологически яндар среда верч кучедалмашым кӱлешлан шотлем.

Образованийлан, культурылан да здравоохранениелан приоритетно виянгашышт йӧн лийшаш.

Чыла тидлан окса шагал огыл кӱлеш. Управленческий аппаратым иземдаш, производственный сферыште капитальный строительствым иземдаш, наукын сеҥымашыжым, энергийым да ресурсым аныклыше технологийым шыҥдараш гына кӱлеш. Тӱҥжӧ — виянгше социалистический рынок, пайдале экономика лийшаш улыт.

ЮАНАЕВ
Валериан Александрович

1940 ийыште Курык марий районысо Яныксолаште кресаньык ешеш шочын. Марий, беспартийный. Виловат кыдалаш школ деч вара Горьковский мединститутым тунем пытарен. Марий Турек районысо Косолоп участковый больницыште хирурглан ыштен. 1966 ий гыч — Козьмодемьянскыште, рӱдӧ райбольницыште, хирургический отделенийым вуйлата.

Ешан, кок шочшыжо уло. Лектор семын калык ончылно медицинский темылан чӱчкыдынак выступатла.

— ПРОГРАММЫШТЕМ, — ойла тудо, — ончыл верыште, конешне, тазалыкым аралыме проблема. Вет тидыже — пӱтынь государствын задачыже. Да калыкым тазаҥдыме паша йочам аралымаш гычак тӱҥалшаш. Физический культурым виянгдаш, каньшым тӱрлӧ йӧн дене эртараш, тидлан тазаҥдыше комплексым утларак чоҥаш кӱлеш.

Паша условийым саемдыде, тазалыкым аралаш неле. Сандене тазалыклан эҥгекан да неле условиян пашаште роботым кучылташ, промышленность ден ял озанлыкыштат компьютерым шыҥдараш кӱлешлан шотлем.

Кугу рентабельностян да тӱнямбалсе стандартан продукцийым лукмо производствышто паша арням 36 шагат марте кӱчыкемдышаш верч шогем. Тидыже шемер-влаклан, поснак ӱдырамаш-влаклан канаш, тазалыкым аралаш йӧным пуа.

Республикыште пижедылше чер кокла гыч шоло чер ваштареш профилактикым поснак виянгдыман. Йӱаш сай вӱдым да кочкаш сай продуктым кучылтмо годым веле черым пытараш лиеш. Тыгай шӧрым, шылым да моло продуктым кӱкшӧ технический уровенян производствышто гына ямдылаш лиеш. Сандене ятыр шӧр завод ден шыл комбинатым технически уэмдаш кӱлеш. Вӱдым налме вер да пӱтынь пуч система пеҥгыде контрольышто лийшаш улыт. Кызыт медикамент-влак огыт сите. Тыгай экшыкым пытарышашлан мерым ыштыман.

Здравоохранениын материальный базыже ятыр вере начар. Юрйныште рӱдӧ райбольницым, Козьмодемьянскыште азам ыштыме пӧртым да поликлиникым нӧлташ кӱлеш. Эсогыл Йошкар-Олаштат поликлинический службым саемдыде, диагностический центрым чоҥгыде ок лий. Травматизм ваштареш чыла мерым ышташ кӱлешлан шотлем. Мыйым тыгак илыме вер йодыш, национальный культурым виянгдыме проблема тургыжландарат.

Воктенет—самырык еҥ

ЙОЛАГАЯК ШОЧЕШ АЛЕ..?

«МОЛОДЕЖЬ йолагай кушкеш, тудо оксан акшым огеш пале», — манме ой ынде нигӧлан у огыл. Самырык-влак нерген мут лекмеке, эн ончычак лач тыгай шонымашым каласаш тыршат. Каласаш лиеш ала-момат, а кушто тидын амалже? Тидын нерген ойлышо еҥ иктаж гана шоналтен мо? Ала, вет кажныже ала-кӧм титакла, а шкенжын рольжо нерген нигунарат огеш шоналте. Школ — ача-авам, нуныжо школым вурсат. Икманаш, рудаш лийдыме оҥго кылдалтеш. Тудын тӱҥалтышыжат, мучашыжат уке.

«Оксан акшым огыт пале», — манме шонымашым почын пуаш лудшо-влаклан Йошкар-Оласе прокуратурын шымлымашыже мыняр-гынат полша, шонена. Кок ий ончыч КПСС ЦК, Министр-влак Совет да ВЦСПС калыклан пашам ситарыме шотышто лӱмын пунчалым луктыныт ыле. Прокуратура тиде пунчалын ийготыш шудымо-влак шотышто кузерак шукталт толмыжым терген. Вигак каласаш кӱлеш, Йошкар-Олаште тиде сӱрет огеш куандаре, йодмылан келшен огеш тол.

Мыланна, ийготыш шудымо-влакым пашаш пуртымо шотышто мут лекмек, кунамже моткочак чапле цифрым ойлат. А верлаште ончалаш гын... Ик пример. Йошкар-Оласе горисполкомын калык образований управленийжылан ӱшанаш гын, республикын столицыштыже верланыше предприятий ден организацийлашке ӱмаште 8 да лу классым тунем пытарыше 185 выпускник пашаш пурен. А пашам муаш полшышо центр 94 цифрым ончыкта. Кудыжлан ӱшанаш? Очыни, пытартышыжлан. Управленийын пашажым шымлен лекмек, рашемын: тудо пашам кӱлеш семын огеш шукто.

Пытартыш жапыште еҥ-влаклан пашам муаш утларак да утларак неле. Тидыже экономический реформа дене кылдалтын. Тудо предприятий вуйлатыше-влакым кадрым ойырен налме шотышто утларак пентыде лияш туныкта. А нуно тиде пентыдылыкшым ынде самырык-влак кӱшеш «виянгдат». Конешне, ийготым да паша опытым поген шуктышо-влак дене ышташ куштылгырак. Нунын мастарлыкыштат ситыше, социальный йодышат тунарак огеш тургыжландаре. А самырык еҥ? Тудлан эн ончычак льготым пу, илен-толын ешаҥеш — йоча сад, пачер кӱлеш. Икманаш, паша ситышынак лектеш. А производствыштыжо тудын деч тӱҥалтыш жапыште пайдаже шонымо наре огеш лий. Опыт, мастарлык ыштыме семын погына.

Лач тиде дене умылтарыман, очыни, тыгай сӱретым. Пашам кычалаш полшышо бюрош толшо самырык кокла гыч кажне кокымшыжын кумылжо шукталте кодеш.

А кузе лийман воспитательно-трудовой колоний, специальный учебно-воспитательный учреждений гыч пӧртылшӧ, ийготыш шудымо-влакын инспекцийыштышт учетышто шогышо-влаклан? Нунын дене кунамже мутланашат кӱлешлан огыт шотло. Тыге, мутлан, А. Аненком лкымше номеран ПАТП-ыш, В. Орловым механический да «Электроавтоматика» заводыш еҥ кӱлеш улмо ӱмбачак пашаш налын огытыл. Иван Побережныят пиво ден алкогольдымо напитке заводыш арам коштын, комиссийын учетыштыжо шогымыж нерген пален налмек, рвезым ончылан омсам петырёныт.

Илыш тудо илышак. Ончылгоч мо лийшашым палаш йӧсӧ. Теве ийготыш шудымо рвезе-влакымак налаш гын — таче пуйто чылажат сай, а мо лиеш нунын дене эрла, каласаш неле. Школым але кыдалаш вес учебный заведенийым тунем пытарыде луктын колтымо еҥ-влакымат ужын, ынде ӧрмым чарненна. Тунемынна. Тунемынна южым арам чумен коштшо-влак декат. А арам. Шкенан «мылам садак» манме шонымашна дене але илыш корныш шогалаш гына ямдылалтше рвезылан але ӱдырлан моткоч кугу йоҥгылышым ышташыже йӧным пуэна. Тидым ужын, такше чаҥгым кырыман ыле.

Улшо законодательствымат кузе шонена, туге пӱтыркалена. Теве нунын кокла гыч иктыже тыге кӱшта: калык депутат-влакын верысе Советышт выпускник-влаклан ий еда паша верым ямдылышаш улыт. Кажне предприятий ден организацийлан пашаш налме планым пуат. Планым, можыч, мемнан дене эше пуат, а кузе тудо шукталтеш — огыт терге. Уке гын, кузе тыгай сӱретым умылыман: Йошкар-Олаште ӱмаште ийготыш шудымо-влаклан 34 предприятийыште кок тӱжем утла паша верым ямдылаш палемдыме улмаш. А ямдылыме ик нылымше ужашыжым веле. Да тушкыжат еҥ-влак шонымо семын пашаш пурен кертын огытыл.

Шарналтеш, эше шошым партий Йошкар-Ола горком пашаеҥ-влак дене мутланыме годым полупроводник прибор заводын вуйлатышыже-влакым моткоч моктышт. Нуно, маньыч, мыланна мелын лийын, эн шуко паша верым ямдыленыт. А кузерак мутыштым шуктеныт? Заводышто 174 паша верым бронироватлыме, а налме тушко улыжат кок еҥым! Мебельно-зеркальный комбинат, кондитерский фабрика гын тидыжымат ыштен огытыл. Механический, «Электроавтоматика», «Контакт» заводлаште тиде предприятийлаште ыштыше пашазе-влакын йочаштым гына налыныт. Конешне, тидын сай могыржат уло — икшыве ача-аван шинча ончылно лиеш. Но, вес могырым, кумылан улшо вес еҥ-влакын лач нине заводлаште ышташ шонымышт тӱтырала шулен.

Предприятий ден организаций вуйлатыше-влакын ответственностьым шижын шогыдымышт весе шотыштат почылтеш. Нуно самырык-влакым неле условиян да изи пашадаран участкыш шогалташ тыршат. Санденак огыл мо 18 ийыш шудымо-влак паша верым чӱчкыдын вашталтылыт. Статистикын увертарымыж почеш, коеш: кажне кумшо подростко пашам ыштыме икымше ийыште верым вашталта. Вес фактымат рашемдыме: администраций, закон дене келшыдымын, шке вуя ӱдыр-рвезе-влакым паша гыч луктеш. Ийготыш шудымо-влакын комиссийышт дене кутырен келшыде, тидым ышташ нигӧнат праваже уке. Но эше тудым кажне вуйлатыше пашаеҥжак огеш умыло.

Ийготыш шудымо-влак коклаште преступность кушкеш. Неле манме преступлений пытартыш жапыште кок пачаш шукемын. Тидын ик амалже семын лачак подростко-влакын общественно-пайдале паша деч ӧрдыжтӧ шогымыштым ончыктыман. Законым пудыртылшо-влак кокла гыч шукынжо нигушто ни огыт тунем, ни пашам огыт ыште. Тидын шот гыч ончалаш гын, подростко-влаклан пашам пуымо да ситарыме йодыш ик эн рӱдӧ верыш лекшаш.

Л. КУГЕРГИН,
Йошкар-Ола прокурорын заместительже.

ПАМАШ ВӰД ГАЯК СВЕЖА

В. Косоротовын шочмыжлан—60 ий

МАРИЙ писатель Валентин Косоротов «Чевер кеҥеж», «Шыже муро», «Уржа кинде», «Памаш вӱд», «Канде шинчан шошо», «Тура кугорно», «Илыш ӱшан» да рушла кусарен савыктыме «Ключевая вода», «Синеглазая весна», «Крутые перевалы» книгаже-влак дене пагалымашым сулен налын.

ВАЛЕНТИН Николаевич, 1951 ийыште Марий пединститутым тунем лекмек, шочмо-кушмо Тошто Торъялышкыже, кыдалаш школыш, руш йылме ден литературым туныкташ толын. Тиде ийынак мыйым У Торъял педучилищын базовый школышкыжо пашам ышташ налыныт. Тыге ме чӱчкыдынак вашлияш да иктевесым лишыл йолташ семын палаш тӱҥална.

— Туныктымаште консерватизм да формализм кугу вожым колтеныт,— вуйшийме семын ойлен самырык учитель.— Урокын вич ужашыжым пужет гын, палет, кузе шокшым пуат! Молан кажне урокым ушештарымаш гыч тӱҥалман? Мый гын тӱҥалтыштак мутер диктантым але ойыркален возымашым эртарем, вигак чыла тунемшым пашашке ушем.

Тыге тудо урокым тошто ората гыч луктaш тыршен. Шем ӱпан, шемалге яндар шӱргывылышан, каплан келшыше шем костюмым чийыше самырык туныктышо шке пашажым творческий кумыл дене ышташ пижын.

Коло ий гыч Валентин Николаевичын интеллектуальный сынан, шонымашым тарватыше «Тура кугорно» повестьым лудмо годым палышым: тудо ты кугурак произведенийыштыже Тошто Торъял школыш туныкташ толмыжым, пашам творчески ыштымыжым, неле-йӧсӧ ваштареш кучедалмыжым, шӱм-чонжо вошт колтен, образ гоч устан сӱретлен ончыктен.

Школышто икмыняр ий эрта. Творчествылан кумылан улмыжым шотыш налын, Валентин Николаевичым Марий книга издательствыш редакторлан налыт. Тыге тудлан возымо пашашке кушкашыже йӧн лийын. Тудо мом сайын пален, шке илышыштыже мо лийын, мом шкежак ужын, мом шӱмыштыжӧ кучен да кужу жап шонкален коштын, тудым гына возен.

Шочын-кушкын У Торъял районысо Тошто Торъялеш. Тидын нерген аважын ойлымыжым «Сорла» ойлымаште кучылтын: «Пареҥге лукмо годым «жап» шуо. Пакча гыч вӱтамбаке пыкше-пыкше толын шуым. Эрге шочо...».

Изиж годым Валентин коваж дене коктын иленыт. Шоҥго кува ньогам буква палаш туныктен да ийгот шудымо куд ияш изи рвезым, помышкыжо кинде курикам шуралтен, школыш намиен коден. Начар илышлан кӧра тӱҥалтыш школышто тунеммыже годым йочалан кӱчен коштaшыжат логалын. Ты нерген «Кинде сукыр дене» новеллыштыже тыгай вер уло: «Конешне, мый Настачий кокамыт деке огыл, а Кузэръял вес могырышко, руш яллашке, кӱчаш каем. Тудо кундемыште киндышт уло манме гыч шокта».

Кугу Отечественный сар жапыште телым школышто тунемын, кеҥежым колхоз пашам ыштен: шудым каваныш кышкен, тӱредын, парым куралын, тырмален. Сар пытымек, тул-вӱд вошт эртыше салтак-влак шочмо ялышкышт пӧртылаш тӱҥалыныт. Тудын кугурак йол-...

шым шымлен, ятыр еҥ дене каҥашен, шуко педагогический литературым лудын, школышто лиеден, лишыл палыме туныктышо-влакын дневникыштым шерын.

«Тура кугорно» повесть психологический характеран улмыж денат кӱшнӧ шога. Тиде повестьше да «Канде шинчан шошо» ойлымаш сборникше дене Валентин Косоротов республикыштына Олык Ипай лӱмеш комсомол премийын лауреатше лийын.

Кузе вара тыге тудо возаш тунемын, мастарлыкым поген?

— Ойлымашым возышо кокла гыч мый Сергей Антоновым утларак йӧратем. Тудын деч чылалан тунемам,— манеш ыле Валентин Николаевич.

Мутат уке, ВЛКСМ ЦК ден СССР Писатель ушемын ыштем, нигунамсе деч чот шонаш кумылангам»,—возен Валентин Косоротов эстон писатель Арво Валтонлан ик серышыштыже.

Южо еҥ прозым моткоч куштылго пашалан шотла. «Ойлымашым возаш мо йӧсыжӧ!»—маныт. Тиде—кугу йоҥгылыш. Садланак тыгай автор-влакын, Валентин Косоротов манмыла, рукописьышт кӱчымӧ, тӱсдымӧ, шӱмчондымо да вӱршердыме. Просто тамышт уке. Ни шере, ни кочо огытыл.

«Проза литературышто пӧртын пеҥгыде, чапле, кӱ негызше гай лийшаш. Пӧртым ала-могай кӱжгӧ пӱнчӧ рӱдӧ дене ыште, уремышкат, кудывечышкат тӧрза пелен тӧрзам лук, мотор деч моторын шӱткалыме, чиялтыл пытарыме наличникым сакале, окнашке тӱрлӧ-тӱрлӧ пеледышым шындыл, шаштышт, илыш-йӱлаштышт куан ден ойго, шӱм-чонышт йӧратымаш ден ужмошудымаш ваш кылдалт шогат. Теве ты книга гыч «Шем вӱр» ойлымашым налына. Ты ойлымаш мемнам граждан сар жапыш конда. Тудым ондакше Валентин Николаевич «Шке вӱр» вуймут дене возаш пижын. Выльып кугызан йӱд рӱдӧ годым помыжалтмыже да ватыжлан омо ужмыж нерген каласыма гыч тӱҥалын:

«—...Пуйто, шонем, мемнан шке шорыкна пеш поранан игечыште лачам ыштен,—ойла Вылььп кугыза.—Жапыштыже лектын, ончен шуктен огыналат, шке пачажым шке кочко.

Варажым «шорык» мутым удыралеш да «ушкал презым ыштен» манын воза.

— Презыже ӱшкыжаш. Кузе тудо шочын, туге тӧршсий пасулам шымлаш тӱҥалын. Тунам правленийын ик членже тыгай ойым луктын: колхоз пасушто шкет кушшо пушеҥгым руаш.

Тиде новелла гоч писатель пӱртӱсым локтыл каргыме деч аралаш ӱжеш. Произведений 25 ий ондак возалтын, а тачысе кечын шӱлышыж дене ила, экологий проблемым нӧлталеш. Писатель кӧлан да молан возымыжым, идейын пайдале улмыжым раш пален, ончылгоч шижтараш тыршен.

Тошто Торъял пасу покшелне шогышо тиде пушеҥге йымалне канен шогымо годым Валентин Николаевичын аваже ӧрыктарыше легендым икана каласен: шукерте огыл шошо ага жапыште незер марийын ярныше имньыже колен. Йорло кресаньык тудым тышан тоенат, шӱгар ӱмбалан тиде шолым шынден коден.

Валентин Косоротов тунам аважлан вашештен:

— Тиде шоло нерген обязательно ойлымашым возем!

1963 ийын 7 январьыште икымше вариантым возен, 15 майыште—кокымшо вариантым, тиддеч варат икмыняр тӧрлен. Ныл страницан изи новеллыжым возаш пел ий наре жап каен.

«Памаш вӱд» ойлымашымат ондак «Шентел орва» вуймут дене 1961 ийын 9, 10, 11, 12 сентябрьыште возен да кугурак йолташыже-влаклан лудаш пуэн. Ойлымаш гыч кодшо жапым шарныме нерген да дневникым серыме ужашлам луктын шуаш Вениамин Иванов ойым пуэн.

— Чынак вет, тыге сайрак лиеш,—вашештен автор да куту таум каласен.

Тыщеч раш: писатель шке произведенийжым вигак ош тӱняш лукташ тыршен огыл, ятыр жап саемден тӧрлатылын, йолташыже-влаклан лудыктен, мастарлыкшым шуарен.

Валентин Николаевич шукыж годым паша гыч толмекыже да каныш кече годым возен. Шӱмбел пелашыже —Раиса Васильевна—тыге ойла:

— Мый паша гыч пелйӱд эртымеке гына толам ыле (тиде кокымшо смена годым), а пачерыште окна гыч эшеат тул волгалтын. Валя 2—3 шагат эр марте эреак, манаш лиеш, возен. «Вот тыге, Раюш, писательлан окса мурен толеш, шонат, а тудо, ужат, шортын толеш»,—манын. А эрдене молын семынак пашаш ошкылын. Тыге кажне кечын...

Писательын тыршымыже арам лийын огыл. 1965 ийыште СССР Писатель ушем радамыш пуртеныт.

Эстон писатель йолташыжлан ик серышыштыже Косоротов тазалык сай огыл: «Йол корышта—ревматизм; шӱмышкат кержалтын» манын увертара. Арво Валтон тудлан письмаштыже тыге вашештен: «Шерге Валентин, тазалыкетым перегe — вет туддеч шерге нимат уке. Шӱгарыш возына гын, тиде тӱнялан ме нимомат ыштен она керт... Тыланет лач иктe гына кӱлеш: возо!»

Косоротов воза, черланен кийымыж годымат пашажым ок кудалте. «Ончыко» журнал редакцийыш каен ок...

эртарыме самырык литератор-влакын IV Всесоюзный совещанийыште лиймыже тудлан мастарлыкым шуарашыже чот полшен.

Тиде совещаний 1963 ий майыште эртаралтын. Тушко ой-каҥашым пуаш, самырык-влакын возымыштым лончылаш Л. Соболев, А. Твардовский, М. Исаковский, П. Тычина, Г. Марков, Б. Полевой, Н. Грибачев, К. Федин, С. Антонов, С. Смирнов да кумдан палыме моло лӱмлӧ писательят толыныт. Самырык автор-...

пӧрт ӱмбалым кӱртньӧ дене огыл, кеч шӧртньӧ дене левед—пӧртын негызше начар гын, тудо кунам-гынат шӧрын кая, эркын-эркын шӱеш, сӱмырла...

Тиде «пӧртыштӧ» илыше еҥ-влак чыланат икгай тӱсдымӧ, куатдыме улыт гын, тыште пешак йокрок лиеш.

Проза «поснак пеҥгыде «негызым»—кугу шонымаш ден илыш гыч налме чапле материалым—йодеш. «Чызе йол» ӱмбалан чоҥымо роман, повесть але ойлымаш, ...

тыл модаш, ӧргедылаш тӱҥалын. Ушкалет ыштешкен да давай презым кочкаш...

— Мемнан Ивукна ял ӱмбалне коштеш, ала тудо иктаж туткарыш пурен?—ватыже омым лончыла.

Ивукын ачаже, Выльып кугыза, осал пашам ыштышыжла, чот сусырга. Продотрядец эргыжым ужешат, кертеш гын, презым кочшо ушкал семынак Ивукшым пытара ыле: «...руалташ шонен, кидшым шуялтыш... но логарже лыр-р шоктыш».

Кӱчыкын тӱрлӧ нерген

Ӱдырамаш молан писын руштеш?

НЬЮ-ЙОРК. Молан алкоголь ӱдырамашлан пӧръеҥ дене таҥгастарымаште утларак кугу влиянийым ышта? Ты йодышлан вашмутым американский врач-влак кычалаш пижыныт.

Нуно рашемденыт: ӱдырамашын ...

влаклан пашам муаш утларак да утларак келе. Тидыже экономический реформа дене кылдалтын. Тудо предприятий вуйлатыше-влакым кадрым ойырен налме шотышто утларак пеҥгыде лияш туныкта. А кызыт тиде пеҥгыдылыкшым ынде самырык-влак кӱшеш «виягдат». Конешне, ийготым да паша опытым поген шуктышо-влак дене ыштат куштылгырак. Нунын мастарлыкыштат ситыше, со-

ужын, такше чаҥгым кырыман ыле.

Улшо законодательствымат кузе шонена, туге пӱтыркалена. Теве нунын кокла гыч иктыже тыге кӱшта: калык депутат-влакын верысе Советышт выпускник-влаклан ий еда паша верым ямдылышаш улыт. Кажне предприятий ден организацийлан пашаш налме планым пуат. Планым, можыч, мемнан дене эше пуат, а кузе тудо

влакын общественно-пайдале паша деч ӧрдыжтӧ шогымыштым отчыктыман. Законым пудыртылшо-влак кокла гыч шукынжо нигушто ни огыт тунем, ни пашам огыт ыште. Тидын шот гыч ончалаш гын, подростко-влаклан пашам пуымо да ситарыме йодыш ик эн рӱдӧ верыш лекшаш.

Л. КУГЕРГИН,
Йошкар-Ола прокурорын заместительже.

МАРИЙ писатель Валентин Косоротов «Чевер кеҥеж», «Шыже муро», «Уржа кинде», «Памаш вӱд», «Канде шинчан шошо», «Тура кугорно», «Илыш ӱшан» да рушла кусарен савыктыме «Ключевая вода», «Синеглазая весна», «Крутые перевалы» книгаже-влак дене пагалымашым сулен налын.

гыч вӱтамбаке пыкше-пыкше толын шуым. Эрге шочо...».

Изиж годым Валентин коваж дене коктын иленыт. Шоҥго кува ньогам буква палаш туныктен да ийгот шудымо куд ияш изи рвезым, помышкыжо кинде курикам шуралтен, школыш намиен коден. Начар илышлан кӧра тӱҥалтыш школышто тунеммыже годым йочалан кӱчен кошташыжат логалын. Ты нерген «Кинде сукыр дене» новеллыштыже тыгай вер уло: «Кошешне, мый Настачий кокамын дене огыл, а Куэръял вес могырышко, руш яллашке, кӱчаш каем. Тудо кундемыште киндышт уло манме гыч шокта».

Кугу Отечественный сар жапыште телым школышто тунемын, кеҥежым колхоз пашам ыштен: шудым каваныш кышкен, тӱредын, парым куралын, тырмален. Сар пытымек, тул-вӱд вошт эртыше салтак-влак шочмо ялышкышт пӧртылаш тӱҥалыныт. Тудын кугурак йолташыже — Лев Максимович Торощинат — неле сар корным эртен толеш, коктынат Ядыкплак пошкудо ялыште таҥым кучат: иктыже — акаж дене, весыже — шӱжарже дене. Кугурак йолташыже сӱаным ышта, а Валентин... Уке, ом ойло. Чыла тидыжым тудо «Вончак» ойлымаште сӱретлен.

Школышто пашам ыштымыж годым «Тунемме ий» повестьым возаш шонен пышта, тӱҥалтышымат ышта. Варажым тиде повестьшым «Ончыл орва» манын лӱмда, пытартышлан — «Тура кугорно» вуймут дене возен шуктымекыже, В. И. Ленинын шочмыжлан 100 ий темме да республикынан юбилейже лӱмеш эн сай литературный произведенийлан увертарыме конкурсыш пуа. Тыге тиде повесть дене латвич ий утла пашам ыштен, шке туныктымо опыт-

эртарыме самырык литератор-влакын IV Всесоюзный совещанийыште лиймыже тудлан мастарлыкым шуарашыже чот полшен.

Тиде совещаний 1963 ий майыште эртаралтын. Тушко ой-каҥашым пуаш, самырык-влакын возымыштым лончылаш Л. Соболев, А. Твардовский, М. Исаковский, П. Тычина, Г. Марков, Б. Полевой, Н. Грибачев, К. Федин, С. Антонов, С. Смирнов да кумдан палыме моло лӱмлӧ писателят толыныт. Самырык автор-влакын произведенийыштым 20 семинарыште каҥашеныт. Валентин Косоротов Сергей Антоновын семинарышкыже логалын.

Эн ондак эстонский прозаик Арво Валтонын ойлымашыжым каҥашеныт, вара — Косоротовыным. Нунын серымашыштышт сайжымат, удажымат келгын лончыленыт. Оҥай йылмыштым, куштылгын, литературный интонаций дене возымыштым сай могырым палемденыт, ситыдымаш могырым — ойлымашыштышт пеҥгыде сюжет укем огыл, герой деке раш отношений шиждымым. Вараже эстон ден марий писатель серыш дене кылым кучаш тӱҥалыныт, кугу йолташ лийыныт. «Мый мартым йӧратем. Март мемнан дене пеш сай пагыт, канде шинчан яндар шошын шыргыж лишемме жапше. Тыгодым нигунамсе деч чот пашам

пӧрт ӱмбалым кӱртньӧ дене огыл, кеч шортньо дене левед — пӧртын негызше начар гын, тудо кунам-гынат шӧрын кая, эркын-эркын шӱеш, сӱмырла...

Тиде «пӧртыштӧ» илыше еҥ-влак чыланат икгай тӱсдымӧ, куатдыме улыт гын, тыште пешак йокрок лиеш.

Проза «поснак пеҥгыде «негызым» — кугу шонымаш ден илыш гыч налме чапле материалым — йодеш. «Чыве йол» ӱмбалан чоҥымо роман, повесть але ойлымаш, лудын пытарымек, шинча ончылнетак шаланат», — возен Косоротов самырык литератор-влакын IV Всесоюзный совещаний деч вара, ик ий эртымек.

Тудо шке ончыланже кугу требованийым шында, творческий пашажым йӱд-кече ышта, илышым, образым раш сӱретлыман ойлымаш, новелла-влакым воза, геройжылан, манмыла, служебный характеристикым огыл пуа, а тудым тӱҥжыге-вожшыге сӱретла, шӱм-чонышкыжак вошт пура, ойлымашын сюжетше ден персонажше южо самырык автор семын кӱсын налме огытыл, илышыште лийше случай ден факт-влак негызеш ӱшанлын сӱретлен воза.

Айста «Памаш вӱд» (1964) лӱман нылымше книгажым ончална. Тышке пуртымо ойлымаш-влакын геройышт, нунын илыме корнышт тӱрлӧ улыт. Па-

тыл модаш, ӧргедылаш тӱҥалын. Ушкалет шыдешкен да давай презым кочкаш...

— Мемнан Ивукна ял ӱмбалне коштеш, ала тудо иктаж туткарыш пурен? — вараже омым лончыла.

Ивукын ачаже, Выльып кугыза, осал пашам ыштышыжла, чот сусырга. Продотрядец эргыжым ужешат, кертеш гын, презым кочшо ушкал семынак Ивукшым пытара ыле: «...руалташ шонен, кидшым шуялтыш... но логарже лыр-р шоктыш».

Ончалза, могай виян да ӱшанле таҥгастарымаш лие: «пачам кочшо шорык» семын огыл, «презым кочшо ушкал» семынак эргыжым пытара ыле.

Тиде ойлымаште граждан сӧй годым марий ялыште талышныше пӱсӧ классовый кучедалмашым моткоч устан ончыктымо. Ойлымашын сюжетше ден персонажшевлак «парням шупшын» лукмо огытыл, чын фактым автор Тошто Торъял кундемысе илыш гыч налын да ятыр драматический сценым пуртен.

Сборник «Корно воктене шоло шога» новелла дене тӱҥалеш.

Кугорно воктене, шоссешке лекмашке, шketак шоло шога. Ял калык дене пырля тудат шуко нелым, йӱштӧ шокшым ужын. Изи ял-влакым кугу колхозыш ушымек, лӱмын ыштыме комис-

— Мый паша гыч пелйӱд эртымеке гына толам ыле (тиде кокымшо смена годым), а пачерыште окна гыч ӱшеат тул волгалтын. Валя 2—3 шагат эр марте эреак манаш лиеш, возен. «Вот тыге, Раюш, писательлан окса мурен толеш, шонат, а тудо, ужат, шортын толеш», — манын. А эрдене молын семынак пашаш ошкылын. Тыге кажне кечын...

Писательын тыршымыже эрам лийын огыл. 1965 ийыште СССР Писатель ушем радамыш пуртеныт.

Эстон писатель йолташыжлан ик серышыштыже Косоротов тазалык сай огыл: «Йол коршта — ревматизм; шӱмышкат кержалтын» манын увертара. Арво Валтон тудлан письмаштыже тыге вашештен: «Шерге Валентин, тазалыкетым перегe — вет туддеч шерге нимат уке. Шӱгарыш возына гын, тиде тӱнялан ме нимомат ыштен она керт... Тыланет лач икте гына кӱлеш: возо!»

Косоротов воза, черланен кийымыж годымат пашажым ок кудалте. «Ончыко» журнал редакцийыш каен ок керт гынат, рукопись-влакым редактироватла.

Марий литературышто ойлымашым возышо кокла гыч ик эн уста писатель Валентин Косоротов пытартыш кечыж марте пашам ыштен, «Кӱртньым шокшынек таптыман» романым возаш пижын ыле, икымше ужашым гына возен шуктен, 1974 ийын 4 майыште черле шӱмжӧ кырымым чарнен...

Валентин Николаевич Косоротовын возымыжо памаш вӱд гаяк свежа. Тудын шомакшым лудын лекмеке, айдемын долгшым, пашан куанжым, илыш-йӱлан волгыдо ден ӱмылан могыржым, тачысе проблемым, тудын икмыняр амалжымат ужына, мемнан совет айдемын перестройка корнышкыжо чыла йӧсылыкым сеҥен лекмыжлан ӱшанена.

Василий САПАЕВ.

Кӱчыкын тӱрлӧ нерген

Ӱдырамаш молан писын руштеш?

НЬЮ-ЙОРК. Молан алкоголь ӱдырамашлан пӧръеҥ дене таҥгастарымаште утларак кугу влияний ышта? Ты йодышлан вашмутым американский врач-влак кычалаш пижыныт.

Нуно рашемденыт: ӱдырамашын пагарже арака деч аралыше ферментым шагалрак луктын шога. Санденак ӱдырамаш ден пӧръеҥ аракам ик нарак йӱыт гынат, ӱдырамашын вӱрышкыжӧ алкоголь ик кумшо ужашлан утларак логалеш.

Эн шоҥго японец

ТОКИО. 10 январьыште 110 ияш японец Эйдзо Цуру колен. Тудо шке элыштыже эн кугу ийготан пӧръеҥ лийын. Э. Цуру 1879 ийыште шочын, 1904—1905 ийласе руш-япон сарыште кредалын, шӱдӧ ияш лиймешкыже ял озанлык пашам ыштен.

Тыге шотлат: кужу ӱмыран лиям тудлан сай аппетитше да шке шонымаш деч нигунам чакныдымыже полшеныт. Цуру арака йӱмым да тамакым шупшмым самырыкше годымак кудалтен, бананым эреак кочкын.

Президентын ӱдыржӧ

МАНИЛА. Филиппинын президентше Корасон Акинон ӱдыржӧ, Кристина Бернадет Акино, киноактриса лияш шонен пыштен.

«Филиппин стар» газетлан пуымо интервьюштыжо Кристина палемден: «Тидлан мылам авамын кум ий сӧрвалаш логалын». Корасон Акино ӱдыржылан тыге каласен: «Киношто модашыже мод, но университетыште тунемметым ит кудалте».

Поро койыш

ЛОНДОН. Английын столицыштыже илыше 23 ияш Мартин Питчи вучыдымын миллионерыш савырнен: Лондонысо фондовый биржа лишне вич миллион стерлинг фунт акаш шергакан кагаз-влакым муын. Парымже шуко лийын гынат, Мартин мумо поянлыкым кӱсеныш шуралаш вашкен огыл — тудым кассир-влаклан пӧртылтен. Нуныт шинчам веле каралтеныт — йомшо кагаз мӧҥгеш толеш манын шоненат огытыл. Порылыкшылан тауштен, М. Ритчилан ик кленча шампанскийым пӧлеклёныт.

(ТАСС).

Олаште... мина

Украинский ССР. Луцк олаште Киевский площадьысе 90 пачеран у пӧрт дек водопроводым шупшмо годым строитель-влак кок метр наре келгытыште минным оптымо складым верештыныт. Нуным фашист-влак чакнен кайымышт годым кудалтен коденыт улмаш. 70 наре мина мланде йымалне нылле ий утла киен. Мина-влак рӱдаҥ пытеныт, южыштышт взрыватель лийын, а тидыже нуным кораҥдыме годым кугу лӱдыкшым ыштен.

Ӱжмӧ почеш Прикарпатский военный округ гыч капитан Анатолий Дмитриевич Разгоняевын вуйлатымыж почеш сапер-влак толыныт. Нуно чыла миным кӱнчен луктыныт да ола деч ӧрдыжеш пудештареныт. Кодшо ийыште гына сапер-влак 600 утла мина ден снарядым кораҥденыт да пытареныт.

Снимкыште: капитан А. Разгоняев ден прапорщик Р. Юлдашев траншей гыч немыч миным луктыт.

ТАСС-ын фотожо.

КЫЛНА ПЕҤГЫДЕМ ТОЛЕШ

ТАТАР калыкын кугу ужашыже шке республикыж деч ӧрдыжтӧ ила. Нуно кызыт Татарийыште илыше татар-влак дене таҥгастарымаште национальный культура, искусство да литература деч чотак торленыт. Санденe нунын дене пеҥгыде кылым ышташ кӱлмӧ раш шижалтеш. Республикысе культура учреждений ден общественный организаций-влакын ты сомыллан полышым пуэн кертмышт нерген журналистка Р. РАХМАТУЛЛИНА ТАССР культура министр М. М. ТАИШЕВ дене мутланен.

— ИНТЕРНАЦИОНАЛЬНЫЙ вашкыл нерген мутланыме годым, — каласен культура министр, — эн ончыч, очыни, теве мом палемдыман: мемнан калыкна-влак ожнысекак икте-весылан эҥертен иленыт. Нуно колхоз ден совхозласе пасулаште веле огыл тыршеныт да тыршат, тыгак пырля КамАЗ-ым, «Уренгой — Помар — Ужгород» келшымаш газопроводым чоҥеныт, а кызыт ЕлАЗ-ым нӧлтат. Татарийыште илыше тӱрлӧ национальностян еҥ-влак икте-весын йылмым сайын палат, литературыштым лудыт, мурыштым мурат. Эн сай сценический произведений-влак, мутлан, М. Каримын, татар, чуваш, марий театрыште ончыкталтыт. А. Т. Миннуллинын, И. Юзиевын да моло татар писатель-влакын произведенийышт почеш ямдылыме спектакль-влак башкир да моло театрлаште кугу сеҥымаш дене эртат.

Таче СССР-ыште 7 миллион татар кокла гыч 5 миллионжо мемнан республика деч ӧрдыжтӧ ила. Санденe тӱрлӧ культурный мероприятийым эртарыме годым Татарийыште илыше-влак дене гына огыла серлаге, республика деч ӧрдыжкӧ чӱчкыдынак концерт программа дене лектын коштына.

— Марсель Мазгарович, Марий АССР дене могай да кузе кылым кучеда?

— Марий АССР дене кылна пеш пеҥгыде манаш огеш лий, но пытартыш жапыште утларак саемын. Марий йолташ-влаклан мемнан творческий коллектив-влакнам шокшын вашлиймыштлан пеш кугу таум ойлена.

Г. Тукай лӱмеш Таттосфилармонийын гастроль картше моткоч кугу. Тыште мемнан пошкудына — Марий кундемат уло. Профессиональный веле огыл, самодеятельный артист-влакат поро пошкудына-влак деке унала миен коштыт. Актанышский да Азнакаевский районласе художественный коллектив-влакын концертышт шуко жаплан шарнымашеш кодын. Сабантуйым, культура кечым, келшымаш костерым да моло мероприятийымат пырля эртарымаш ынде традицийыш пурен.

Мутат уке, тидыже але пеш шагал. Ӱшанена, марий йолташ-влак дене кылна ончыкыжым эшеат пеҥгыдырак лиеш.

— А пошкудо-влаклан могай практический полыш пуалтеш?

— Пытартыш ийлаште Татар АССР-ысе культура министерствыш элнан тӱрлӧ регионжо гыч пеш шуко серыш пурен. Нуно культпросвет пашам саемдыме шотышто методический да практический полышым йодыт. 1988 ийын кокымшо пелыштыже да кодшо 1989 ийыште калык творчество да культурно-просветительный паша шотышто республиканский научно-методический центр тӱрлӧ республика ден областьлашке ятыр методический разработкым, профессиональный театр ден филармоний национальный костюмын, тӱрлӧ чиемын образецыштым колтеныт. Каласыме шуэш: республиканский методический центр пелен национальный музыкальный инструментым ыштыше кооперативым почмо. Тыште курайым, домрам, сурнайым, гармоньым, сазым да молымат налаш лиеш. Вашке тыгай музыкальный ӱзгар-влакым пошкудо республикылашкат колтылаш тӱҥалына.

Талук мучаште ий еда Озаҥыште татар муро конкурсым эртараш шонымаш уло. Тышке ме вес республика ден областьлаште илыше татар-влакым да тыгак художественный коллектив-влакым ӱжаш шонена.

Юл ден Урал коклаcе калык-влакын литературыштым пропагандироватлыме шотышто библиотека-влак кугу пашам ыштат. В. И. Ленин лӱмеш республиканский библиотекын научно-методический отделже методический разработка-влакым колтылеш. Ты разработка-влакше тӱрлӧ темылан ыштыме улыт. Мутлан, татар писатель-влакын юбилейный датыштлан пӧлеклалтше, лудшо-влакын конференцийыштым эртараш полшышо да моло-влакат. Пеҥгыде кылым кызыт Рузаевский, Большеигнатовский, Темниковский, Оршанка, Волжский ЦБС-влак дене кучена. Марий, Чуваш, Башкир, Удмурт АССР-ласе библиотека пашаеҥ-влак дене семинарым, литература выставкым, писатель-влак дене вашлиймашым эртараш шонымаш уло.

— Татарийыште илыше иипе национальностян калык-влакын духовный поянлыкыштым пойдарыме нерген мондыман огыл чай?

— Элыште национальный политикын ваштaлтмыже таче Татар АССР-ыште илыше марий, чуваш, башкир да моло калык-влаклан виянгашышт, духовно кушкашышт палынак полша. Тидыжлан республикыштына меат чыла йӧным ышташ тыршена. Татарийыште кызыт 18 тӱжем марий кугу тӱшка дене вич районышто ила. Тыште 22 библиотека ден клуб уло. Библиотекылаште 5 тӱжем наре книга. 1988 ий гыч марий книга-влакым Татбибколлектор налеш. 1989 ийыште Марий книга издательствын темпланже почеш 1104 экземплярым 399 теҥгеашым налме. 1990 ийлан 602 экземплярлан заказым ыштыме, тидыже 340 теҥгеш шуэш. Художественный самодеятельностьым виянгдашат йӧным ышташ тыршена. Республикыштына 10 марий агитбригада пашам ышта. Тыште Муслюмовский районысо Ключинский, Ошневский, Мари-Булярский СДК-влакым ончыкташ лиеш.

— Ты проблемым решатлымаште нелылык вашлиялтеш мо?

— Проблемына шагал огыл. Нелылыкат вашлиялтеш. Мутлан, методический литературым печатлаш да шукемдаш йӧсӧ. Библиотекылаштат пошкудо калыкнан йылмыж дене книга шагал. Чыла тидым шукташ окса ок сите. Пошкудо республикылаште илыше татар-влак деке лектын кошташ транспорт уке. Тыгай проблемыже мемнан деке веле огыл, пӱтынь Российский Федерацийыште тургыжландара.

Чыла тиде йодышым мыланна Марий, Чуваш, Башкир республикыласе министерство-влак дене ваш кутырен решатлаш кӱлеш. Тидыжлан тӱҥалтышым ыштыме.

Поро эр, шочмо-кушмо элем,
Тыныслан перкан лийже жапет!
Перестройкын ал кече, уэм,
Ушан дене онча тӧрзашкет.

Курымлаште эре пеледалт,
Марий мланде — нзи олыкем!
Кугу ешыште иле волгалт,
Йӧратымле марий калыкем!

ЎШАНЕ, ИТ ЎШАНЕ...

КАШПИРОВСКИЙ. Чумак. М-ский треугольник. Лум'айдеме... Таче мом гына от уж да мом гына от кол. Мемнан республика кундемыштат НЛО-н толын лекмыж нерген «Марий коммуна» возен ыле. Эше мо дене ӧрыктарен кертыда?

Н. КАШИРСКИЙ.

Куженер район.

СССР Журналист ушем член **Г. А. ЯКАЕВА:**

— Ӧрыктарыше фактым огыл, чын лийшым кондем. Мӧҥгыштӧ «Молодой коммунист» республиканский молодежный газетеш Владимир Шулаковын печатлалтше «М-ский треугольник» материалым лудын шинчем ыле. Трук омсаште йынгыр йӱк шоктыш. Почым да палыме ӱдырамашым ужым. Икмыняр шомакым вашталтымеке, ӱшанаш лийдыме оҥай увер дене палдарыш:

Увер: мо, кушто, кунам?

— Таче эрвелеш мыйын пелашем «чоҥештен».

— Кузе тыге «чоҥештен»? Малыме вер гыч мо?

— Помыжалтмек ы ж е. Южышто «чоҥештылын».

—?!

...Ӱдырамашын пелашыже 8 январьыште черет почеш пашашкыже дежуритлаш каен. Тушто сомылка деч ярсымеке, пырт каналташ шонен пыштен. Тулым йӧртыде, 2 шагатат 50 минутышто диваныш возын да нералтен колтен. Пел шагат утла гыч помыжалтын.

— Шинчамат почын омыл,— ойла шкеже,— но шижам: малыме верем гыч нӧлталтам. Кузе возынам (пурла могыр дене киенам, кид копам вуй йымаке пыштенам ыле), тугак кӱшкӧ кӱзем. Мо тиде тыгай?! Могай вий мыйым нӧлта? Шинчам почын колтышымат, ӧрт лекшашла чучын колтыш: кровать деч кӱшнырак южышто «иям». Кычкыралнем, но йӱкем огеш лек, эркын «ыы-ы» веле шуйдарем. Вуйым тарватышем — вий уке. Капем пуйто тӱҥын шинчын. Кенета, «ой-ой» манын, кычкырал колтышым. Тунамак верышкем пӧртылым, капемат лывыргыш, кынел шинчым. Чыла тидыже икмыняр секунд жапыште лийын кайыш. Могай вий капем кӱшкӧ нӧлтен, тачат ом пале, умыленат ом керт...

Саде марий ынде вес тыгай «пӧлекым» вуча, ала Владимир Шулаковын каласкалымыж семын уэш «чоҥештылаш» тӱҥалам манын шона.

• *Оҥай еҥ дене вашлиймаш*

ЧОН ВОШТОНЧЫШ

ИКЫМШЕ номеран музыкально-художественный школ-интернатыште йоча хорым Л. И. Яперова латкокымшо ий вуйлата. Коллектив Марий комсомолын Олык Ипай лӱмеш премийын лауреатше лӱмым нумалеш. Чӱчкыдын кугу пайрем концертыште выступатла. Мастарлыкым Москваштат ончыктен. Тидыже 1981 ийыште. Марий АССР-ын культура кечылаж годым лийын. Кодшо ийын Свердловскышто эртаралтше йоча музыкальный творчество икымше Всесоюзный фестивальыште участвоватлен. Тений теле каникул жапыште кугурак хорын ансамбльже Москвасе тӱнямбал йоча лагерьыште канен да кумдан палыме композитор-влакын классический произведенийыштым мурен. Зритель-влак тыгак марий композитор-влакын хорлан возымо произведенийыштым шокшын вашлийыныт.

Хорын творческий мастарлыкшым ятыр лӱмлӧ еҥ, мутлан, СССР-ын калык артистше Андрей Эшпай, РСФСР-ын калык артистше Василий Лановой кӱшкын акленыт.

— Паша оҥай, но куштылгыжак огыл,— ойла Лидия Ивановна.— Йидар чон, лай кумыл — йоча теве могай. Сайын мутла... жерско-хоровой отделенийышкыже намиен пуртен. РСФСР культурын заслуженный пашаеҥже доцент Л. М. Андреевын классыштыже вич ий тунемын. 1972 ийыште Йошкар-Олашке, музыкальный училищышке преподаватель семын пӧртылын. Тӱҥ паша деч кодшо яра жапым йоча хорым вуйлатыме сомыллан пӧлеклен.

— Чынак, йоча хорын мастарлыкше кечкӧм ӧрыктара. Тыгай сеҥымашке кузе шуында?

— Тидланак мутланаш тӱҥалмына годым мыняр-гынат вашештышым,— мутым шуя Л. И. Яперова.— Но кунамже пентыдынат йодаш мондыман огыл. Вуеш гына ынышт нал. Кузе шӱлат, дикцийышт могай — эсогыл тидлан туныктыде огеш лий. Иктымак пачаш-пачаш саемдаш тыршет. А кунам уло кумылын тыршет, ончыко ошкылым ыштет. Тетла нимогай секретем уке.

Моцарт, Шуберт, Глинка, Рубинштейн, Григ, Чайковский, Гендель, тыгак Ю. Чичков, В. Шаинский... Репертуарыште кӧн гына произведенийыштым от уж да от кол!

ВАТЫМ КАНДАРЕН

(Мыскара йӧре)

КОЛХОЗЫШТЫНА ушкал ферма уло. Туштыжо механизаций манмет уке дене иктак. Терысым гына транспортер удыра. Кӧлан ӱшанже? Конешне, ӱдырамаш-влаклан. Кидыштлан тау — чыла чыта. Но лӱштышӧ-влак шотышто, манмыла, пеш чӱдӧ. Ик доярка огеш лий гынат, тугай тума лектеш — кушко пурашат ӧрат. Вуйлатыше-влак пашашке еҥым кум трактор дене шупшын кондымо гай толашат...

Сапан Иыван кодшо кеҥежым ватым нале. Пелашыжым вигак фермыш шуральыч. Иыван вате пел ий нимогай каныш деч посна вольыкым ончыш. Икана паша гыч толын пурышат, марийжым йыгаш тӱҥале:

— Пашам ыштыктен пуштнет мо?! Суртыштат сомыл шӱй даҥгыт.

Ватым кузе кандарышаш нерген шонкален шинчышат, марий каласыш:

— Моло семын ок лий, аваже. Таче мӧҥгына чӱчӱ «Дружба» бензопилалан толшаш. Машина дене. Вургеметым лукшын койына. А тый фермышке куржк да каласе: «Марий дене илен ом сеҥе, ойырлен каем. Вес дояркым кычалза».

Иыван вате тыгак ыштыш. А ферма вуйлатыше Устин Галя тунамак колхоз вуй деке телефон трубкатым пӱтырале:

— Могай адак томаша?— йодо председатель.

— Сидыр Иваныч, адак ЧП. Иыван вате ойырлен каен,— шоктыш вес мучаш гыч ӱдырамашын чарга йӱкшӧ.

— Ой, юмо, полшо. Кушто ынде дояркым муына?— председатель шоягоремжым удыра. Шкеже я шокшешт кая, я йӱштем колта...

Дояркым кум кече кычальыч. Шот ыш лек. Иктат ок келше. Эсогыл йоча сад гыч пашаеҥ-влакым ӱжыктышт. Нуныпт руальыч:

— Икшыве-влакым кӧлан кодена?

Шала пашашке коштшо ӱдырамаш-влакат тӱрлӧ амалым муыч.

Ик кечын Устин Галя, ферма вуйлатышет, Иыванын пӧртшӧ воктеч эртен кая ыле:

— Ончал лекшаш. Ала вес ватым конда. Ончет, доярка лиеш,— ушыжлан пурен кайыш.

Пӧртыш пурен шогале. Онча: Иыван вате мӧҥгыштак. Нигуш шикшалтын огыл улмаш. Устин Галя туге чот йывыртен кудалтыш, каласен моштышат ок лий.

— Ой, куан могай! — кычкыралынак колтыш.— Олмешет колхоз вуйлатыше-влакым ватышт черет дене ушкалым ончат. Кок кече каналте да уэш пашашке мие. Вучем. Чеверын.

В. АФАНАСЬЕВ.

„Марийская правда" газет воза

Таче редакций лудшо-влаклан рушрня лӱмеш ямдылыме кокымшо выпускым темла. Тышне жанр да тематика шотышто тӱрлӧ материалым чумырымо. Нуно мо дене гынат, ой... тыгай годым пайдам налаш?

Сайлымаш дене кылдалтше уверат шагал огыл.

Номерыште тыгак «поп...

КРОССВОРД:

керыжат, мыскаражат

Шола гыч пурлашке: 1. Чодыраште ила—браконьерын чонжым йӱлата. 3. Ола уремыштат, ялыштат кеҥежым чӱчкыдын тӱрга. 5. Луктын колтышыч — тетла от кучо. 7. Марий ден вате шыдешкат-каргашат, кунамже ойырлат, вара шоналтат: «...?» 9. Сурт-печыште ила, мом-гынат лӱдыкта. 11. Савыктен оптет ик тӱшкаш, маныт: «Серыпле...». 12. У ий тӱҥалтыште толеш, марлаже... маналтеш. 13. Шортеш кож талук мучаште, а тудо — шошо кыдалне. 15. Эн сай пагытыште вольыкымат, айдемымат витара. 17. Ончалат — моткоч яндар, а лӱмнерым амырта. 19. Кочкашыже пеш йӧнлӧ, кучашыже гын йӧсӧ. 20. Элыштына уло ола, эн мыскарачылан тудым шотлат. 22. Пӱртӱсыштӧ лийын шуко пеш, а ынде койын шагалем толеш. 24. Ӱшанат: тиде ӱзгар пиалым конда — тенийсе идалык озалан моткоч кӱлшӧ наста. 25. Марий мутат огыл, руш мутат огыл, а спортын таҥжылан шочмо мут гаяк. 27. Кечывалым тунар огыл, мыняр йӱдым йӧрата, южо еҥланат келша. 9. Шахмат оҥаште уло верже — мемнан коклаште лӱмдылтыш веле. 10. Сӧрастара марийын чесым — от му тул денат ресторанаше кечывалым. 14. Удам шылтален, йырныкым койдарен (басньым возышо поэт). 15. Взяткым шуялташ ямдылыме калта. 16. Изи гына наста — ок логал паша деч посна. 18. Вошт тыржо вичкыж — ок тугешт, мастар кидлан эре кӱлеш. 21. Ялысе чонан шагат, тудым кажне пагала. 22. Чувашийыште уло ола — ярсымеке, мом ыштен ӱжеш гала? 23. Иктым, кокытым перегет — тӱжемышкат чумырет. 25. Кӧлан гын ончыктат солам, а кӧлан каласат: «...!» 26. Пареҥгын уло вес лӱмжат, чоҥештылеш мо вара тыгеже тудат? 27. Рушла колыштат — лиеш сату, марла колыштат — тудын деч посна нимом от ру. 28. Икте маныя: «Пурлам вет!», весе маныя: «Перем вет!» Кокымшыжо — Кестен, а пурлашыже кӧ шонен? 29. Марий кочкыш, моторак, пыштат тудым эн ӱмбак. 30. Олаште лиеш арня еда, а южо райцентрыште — ҥержымат мондат. 29. Кугу тӧрат чиен, кресаньык еҥат чиен, а утларакше тудо ямщиклан чот келшен. 31. Марий ӱдырамашын — лийын сылне вургемже, марий ӱдыр веле ынде ок пагале. 32. Мом кертеш, чыла кугемда. 33. Моктен поэт ик поро кочайым; утарен тудо шошым важык шинча-влакым. 34. Ок кӱл шукыжо ойлаш, маньыч: «писательын шочмыжо» — лиеш чыла раш. 35. Иктым воза, весым воза, сайжымат ончыкта, ситыдымашымат почка.

Кӱшыч ӱлыкӧ: 1. «Пачемышын»—Терей, Паяш; «Ончыкын» — Патай Сопром; а «Марий коммунын» кӧ? 2. «Кормыж» мутын рифмыжӧ — Майоров-Шкетанын пьесыже. 3. Такше волгалтараш чӱктат, а пелторта марий коклан ватыжлан «чикта». 4. Верыште уло-уке — локтылыт, а вара ӧрдыжтӧ кычалын коштыт. 5. Айдемыланат кӱлеш, вольыкланат кӱлеш, йога гын тудо, сӧрал огыл йӧршеш. 6. Чапле ма уда, кӱчык ма кужу — тудын деч посна нигуш миен от шу. 8. Сӧснат йӧрата, южо еҥланат келша.

Г. ЧЕМЕКОВ ден Е. АФАНАСЬЕВ ямдыленыт.

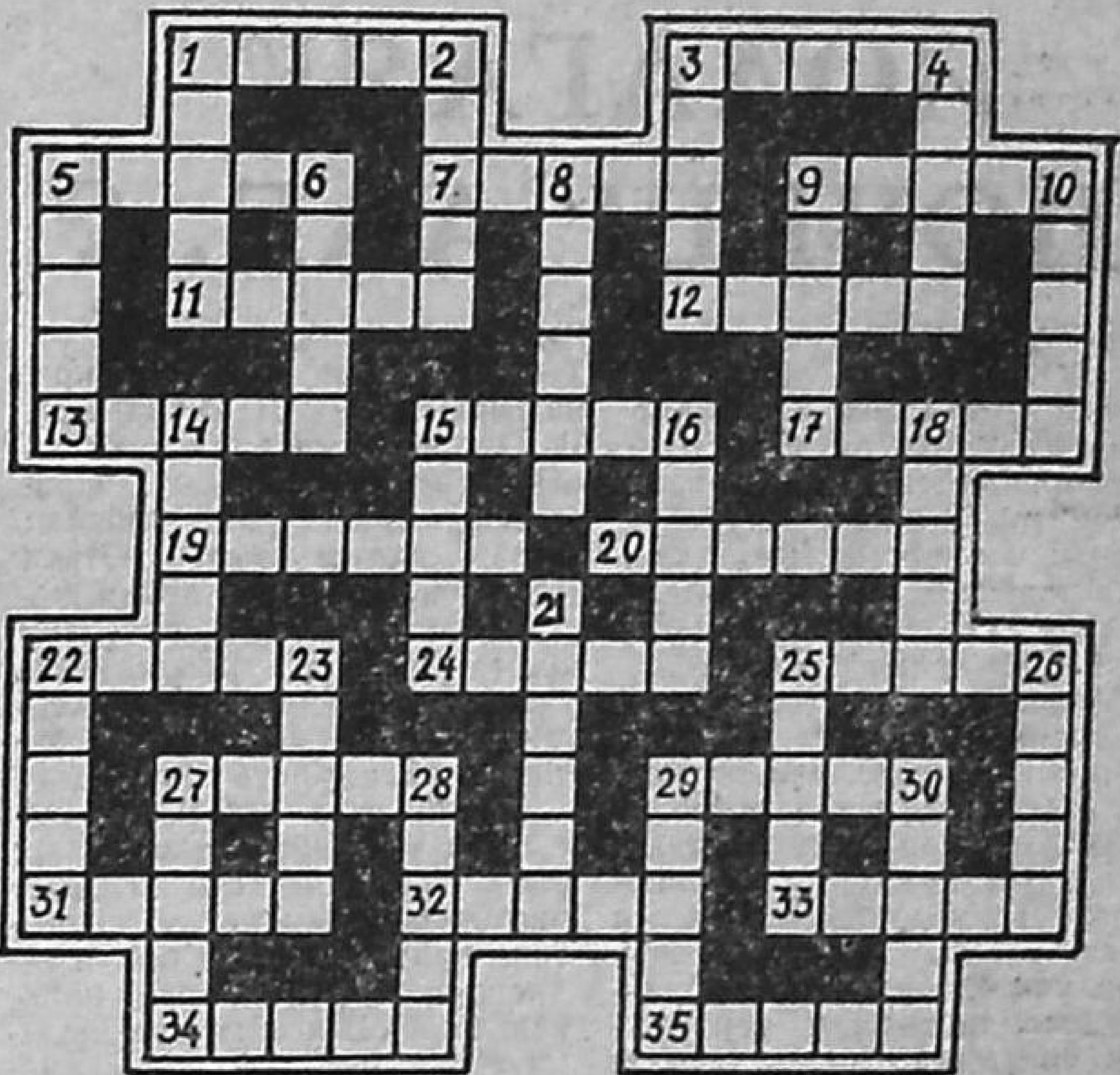

1 январьыште печатлалтше кроссвордлан вашмут

Шола гыч пурлашке: 2. Кас. 3. Тер. 4 .Увер. 6. Чопай. 8. Шерева. 10. Студий. 13. Такмак. 17. Пу. 12. Рикошет. 20. Пӧрткайык. 22. Ре. 23. Мераҥ. 26. Лаваса. 29. Январь. 31. Стадион. 33. Укшер. 34. Ойып. 35. Карш. 37. Шол. 39. Теҥге. 40. Ур. 42. «Ме». 43. Рушарня. 45. «Панорама». 49. Пи. 50. Мелна. 53. Газ. 54. Ор. 55. Тибр. 57. Омо. 58. Ошпоч. 60. Марка. 63. Разин. 64. Карнавал.

Кӱшыч ӱлыкӧ: 1. Островский. 5. Ече. 7. Пат. 9. Ром. 11. Урок. 12. Игече. 14. Апрель. 15. Кут. 16. Арама. 19. Кыша. 21. Ӧр. 23. Метеорит. 24. Родо. 25. Авапун. 27. Вакш. 28. «Снегурочка». 30. Рак. 32. Одеял. 33. Урем. 36. «Амазонки». 37. Шап. 38. Ян. 41. Регова. 44. Ямб. 46. «Апорт!». 47. Ра. 48. Арпик. 51. «Ермак». 52. Нур. 56. Изава. 59. Ӧрш. 61. Ал. 62. Кож.

Шотыш налына

«Поро эрын» кодшо ийысе пытартыш выпускыштыжо кроссворд шотышто шонымашдам каласаш йодынна ыле. Серыш-влак толынак шогат. Возат, очыни, тӱҥ шотышто мутым кычал шинчаш йӧратыше-влак. Молан тыге шонена? Кызытеш чыла серышыште ик шонымашым гына шижына: кроссвордым ончыкыжат пуэн шогаш.

Эше ик темлымаш уло: тудлан вашмутым кок-кум арня эртымек веле печатлаш. Теве Марий Турек рай... письмана Йошкар-Олаш ныл-вич кече кая. Сандене кроссвордлан вашмутым газетеш кок-кум арня гыч веле печатлаш йодына. Тыгак «Молодой коммунист» газетыште пуымо задача-влаклан туте немшына-шамыч вашмутым колташ вараш кодыт. Кертмына семын ме шкеат кроссвордым марий йылме дене ямдылаш шонена».

Эн ончычак Рыбаковмытлан теве мом каласынена: шонымашда пеш сай. тендан ямдылыме кроссвордым ву...

А лудшо-влаклан Рыбаковмыт еш шотышто каласыме шуэш: нуно кажне кроссвордлан гаяк чын вашмутым колтен шогат. Шижалтеш, марий йылмымат сайын палат, шинчымашыштат кумда. Теве тиде ганат 31 декабрьысе да 1 январьысе кроссворд-влаклан чын вашештеныт.

Пытартыш жапыште печатлалтше кроссворд-влаклан вашмутым тыгак Морко районысо Марий Кужер гыч...

мыл шӱй дангыт.

Ватым кузе кандарышаш нерген шонкален шинчышат, марий каласыш:

— Моло семын ок лий, аваже. Таче мӧнггына чӱчӱ «Дружба» бензопилалан толшаш. Машина дене. Вургеметым лукшын койына. А тый фермышке куржо да каласе: «Марий дене илен ом сеҥе, ойырлен каем. Вес доняркым кычалза».

Пыван вате тыгак ыштыш. А ферма вуйлатыше Устин Галя тунамак колхоз вуй деке телефон трубкатым пӱтырале:

— Ончал лекшаш. Ала вес ватым конда. Ончет, доярка лиеш, — ушыжлан пурен кайыш.

Пӧртыш пурен шогале. Онча: Пыван вате мӧнгыштак. Нигуш шикшалтын огыл улмаш. Устин Галя туге чот йывыртен кудалтыш, каласен мошташат ок лий.

— Ой, куан могай! — кычкыралынак колтыш. — Олмешет колхоз вуйлатыше-влакын ватышт черет дене ушкалым ончат. Кок кече каналте да уэш пашашке мие. Вучем. Чеверын.

В. АФАНАСЬЕВ.

коштыт. 5. Айдемылан кӱлеш, волыкланат кӱлеш, йога гын тудо, сӧрал огыл йӧршеш. 6. Чапле ма уда, кӱчык ма кужу — тудын деч посна нигуш миен от шу. 8. Сӧснат

Кӱшыч ӱлыкӧ: 1. Островский. 5. Ече. 7. Пат. 9. Ром. 11. Урок. 12. Игече. 14. Апрель. 15. Кут. 16. Арама. 19. Кыша. 21. Ӧр. 23. Метеорит. 24. Родо. 25. Авапуя. 27. Вакш. 28. «Снегурочка». 30. Рак. 32. Одеял. 33. Урем. 36. «Амазонки». 37. Шап. 38. Ян. 41. Регоза. 44. Ямб. 46. «Апорт!». 47. Ра. 48. Арпик. 51. «Ермак». 52. Нур. 56. Изава. 59. Ӧрш. 61. Ал. 62. Кож.

ЧОН ВОШТОНЧЫШ

ИКЫМШЕ номеран музыкально-художественный школ-интернатыште йоча хорым Л. И. Яперова латкокымшо ий вуйлата. Коллектив Марий комсомолын Олык Ипай лӱмеш премийын лауреатше лӱмым нумалеш. Чӱчкыдын кугу пайрем концертыште выступатла. Мастарлыкым Москваштат ончыктен. Тидыже 1981 ийыште, Марий АССР-ын культура кечылаж годым лийын. Кодшо ийын Свердловскышто эртаралтше йоча музыкальный творчество икымше Всесоюзный фестивальыште участвоватлен. Тений теле каникул жапыште кугурак хорын ансамбльже Москвасе тӱнямбал йоча лагерьыште канен да кумдан палыме композитор-влакын классический произведенийыштым мурен. Зритель-влак тыгак марий композитор-влакын хорлан возымо произведенийыштым шокшын вашлийныт.

Хорын творческий мастарлыкшым ятыр лӱмлӧ енг, мутлан, СССР-ын калык артистше Андрей Эшпай, РСФСР-ын калык артистше Василий Лановой кӱкшын акленыт.

— Паша онгай, но куштылгыжак огыл,— ойла Лидия Ивановна.— Яндар чон, лай кумыл — йоча теве могай. Сайын мутланет, вӱчкен моштет — куанат, шыплален колтет — йонгылышат лият. Кугыенгын ойлымо йоча шӱмыш тыманмеш шыга. Осалже гына ынже лий. А рвезе ден ӱдыр-влакын шинчашт эр ӱжара гай волгыдын йӱла гын, чыла нелылык мондалтеш, пашалан эшеат нӧлталтше кумыл дене пижме шуэш.

Сылнылык тӱняшке корно кушеч тӱҥалын?

— Мураш-кушташ изием годымак йӧратенам. Такше чонем дене артистка лияш шоненам. Шочынжо Медведево районысо Ятман ял гыч улам. Илыш корным ойырен налаш школышто руш йылмым да литературым туныктышо Ольга Сергеевна Иванова кугун полшен. Тудо мемнан классный руководительна лийын. Мемнам самодеятельный коллективыш ушен.

Школ деч вара Лидия Ивановна И. С. Палантай лӱмеш музыкальный училищын ямдылалтме отделенийышкыже тунемаш пурен. Дирижер-хоровик Софья Николаевна Барышеван классыштыже шинчымашым нӧлтен. Общественный илышыште чолгалыкым ончыктен. Фотосӱретше эреак Почет онгаште кечен.

Училище деч вара Л. И. Яперовам Оршанка педучилищыш колтеныт. Тушто хорым вуйлатен. Икмыняр жап гыч корно тудым Москвашке, Гнесинмыт лӱмеш музыкально-педагогический институтын дирижерско-хоровой отделенийышкыже намиен пуртен. РСФСР культурын заслуженный пашаенже доцент Л. М. Андреевын классыштыже вич ий тунемын. 1972 ийыште Йошкар-Олашке, музыкальный училищышке преподаватель семын пӧртылын. Тӱҥ паша деч кодшо ара жапым йоча хорым вуйлатыме сомыллан пӧлеклен.

— Чынак, йоча хорын мастарлыкше кеч-кӧм ӧрыктара. Тыгай сеҥгымашке кузе шуында?

— Тидланак мутланаш тӱҥалмына годым мыняр-гынат вашештышым,— мутым шуя Л. И. Яперова.— Но кунамже пентыдынат йодаш мондыман огыл. Вуеш гына ынышт нал. Кузе шӱлат, дикцийышт могай — эсогыл тидлан туныктыде огеш лий. Иктымак пачаш-пачаш саемдаш тыршет. А кунам уло кумылын тыршет, ончыко ошкылым ыштет. Тетла нимогай секретем уке.

Моцарт, Шуберт, Глинка, Рубинштейн, Григ, Чайковский, Гендель, тыгак Ю. Чичков, В. Шаинский... Репертуарыште кӧн гына произведенийыштым от уж да от кол! Марий композитор-влак дене кыл пеҥгыде. Мутлан, В. Захаровын «Тумна-тум-тум» музыкальный йомакшым Марий телевидений возен налын. Тудым изирак ийготан йоча-влак исполнятлат.

— Марий композитор-влакын произведенийышт мыланна поснак шерге,—каласкала Л. И. Яперова.—Ныжыл мурым Сергей Маков воза. Виталий Алексеевын мурылаже йомартле вий дене ойыртемалтеш. Алексей Яшмолкин классика дек лишылрак. Вениамин Захаров кызытсе илышын йыжыҥжым ужын мошта да романтика шӱлышан произведений-влакым пӧлекла. Нуным репертуарышкына эре кумылын пуртена.

Хорын выступленийже чӱчкыдынак Марий радио дене йонгалтеш. А коллективыште икымше-кандашымше классыште тунемше-влак улыт. Солист-влакат шагалын огытыл. Нунын кокла гыч Лена Рябинам, Лена Гурьяновам, Таня Романовам, Коля Тимофеевым палемдыман. Южгунамже ӧрат веле: кандаш-латвич ияш йоча-влак неле классический произведенийлам тыге сылнын кузе йонгалтарен кертыт? Сайынрак шоналтет да вашмутым шке муат: тыгай вуйлатыше улмо годым тидым ышташ тунар нелыжак огыл.

Л. ПАРАТСКАЯ.

Снимкыште: Л. И. Яперова йоча-влак дене пырля.

И. Речкинын фотожо.

„Марийская правда" газет воза

Таче редакций лудшо-влаклан рушрия лӱмеш ямдылыме кокымшо выпускым темла. Тыште жанр да тематика шотышто тӱрлӧ материалым чумырымо. Нуно мо дене гынат ойыртемалтыт да мемнан илыш гыч могай-гынат у факт дене палдарат. Мутлан, икмыняр пример: «Контакт» заводышто Р. Н. Богдановам поро да шотан енг семын палат, тидыже пашам кузе ончымыж гычат рашемеш. Але вес йодыш: тошто производство да у технологий, кузе тыгай годым пайдам налаш?

Сайлымаш дене кылдалтше уверат шагал огыл.

Номерыште тыгак «пондашан» стройка, кевытласе яра полка нерген йодышым тарватыме.

«Газетысе газет» черетан выпуск тӱҥ шотышто Йошкар-Олан илышыж дене палдара. Тыште «Илыме вер — 2000», «Кыл кучымаш», «Еш. Школ. Общественность» рубрика-влакым ончыкташ лиеш.

Шотыш налына

«Поро эрын» кодшо ийысе пытартыш выпускыштыжо кроссворд шотышто шонымашдам каласаш йодынна ыле. Серыш-влак толынак шогат. Возат, очыни, тӱҥ шотышто мутым кычал шинчаш йӧратыше-влак. Молан тыге шонена? Кызытеш чыла серышыште ик шонымашым гына шижына: кроссвордым ончыкыжат пуэн шогаш.

Эше ик темлымаш уло: тудлан вашмутым кок-кум арня эртымек веле печатлаш. Теве Марий Турек районысо Сысоево гыч Рыбаковмытын ешышт гыч тыге увертарат:

«Мемнан ялна Кировский область дене граница воктен верланен. Йошкар-Ола деч пеш тораште илена. Рушарнян лекше газет шочмын веле толын шуэш. Колтымо письмана Йошкар-Олаш ныл-вич кече кая. Сандене кроссвордлан вашмутым газетеш кок-кум арня гыч веле печатлаш йодына. Тыгак «Молодой коммунист» газетыште пуымо задача-влаклан тунемшына-шамыч вашмутым колташ вараш кодыт. Кертмына семын ме шкеат кроссвордым марий йылме дене ямдылаш шонена».

Эн ончычак Рыбаковмытлан теве мом каласынена: шонымашда пеш сай, тендан ямдылыме кроссвордым вучаш тӱҥалына. Вашмутым кузе печатлыме шотышто ой-канашдамат (а тыге молат темленыт) шотыш налына да тудым ынде кок арня гыч пуаш тӱҥалына. Йодмыдам «Молодой коммунист» газет редакцийышкат шижтаренна, но кузе ыштышашым тушто шке решатлат.

А лудшо-влакын Рыбаковмыт еш шотышто каласыме шуэш: нуно кажне кроссвордлан гаяк чын вашмутым колтен шогат. Шинчалтеш, марий йылмымат сайын палат, шинчымашыштат кумда. Теве тиде ганат 31 декабрьысе да 1 январьысе кроссворд-влаклан чын вашештеныт.

Пытартыш жапыште печатлалтше кроссворд-влаклан вашмутым тыгак Морко районысо Марий Кужер гыч **С. Иванов**, Волжский районысо Корамас гыч **В. Афанасьев**, У Торъял районысо Купсола гыч **С. Нагорин**, Параньга районысо Олор гыч **В. Порфирьев**, Шернур поселко гыч **Н. Шкалин** деч налынна. Но чыланжак огыл чын вашештеныт.

ХУДОЖНИК ШЫРГЫЖЕШ

1 сӱрет

— Ак чоҥдам пулта!
Ида ӧр те тидлан:
Ыштыза таум
кооперативлан.

2 сӱрет

— Мо илем,
тыгайым ужын омыл...
— Удыр
цирк училище гыч толын.

3 сӱрет

— Кӧ йӱшӧ? Мый?
Ончал, ончал кавашке —
Ужам эсогыл НЛО-м
чоҥештымаште.

И. Баклановын сӱретше.

УВЕРТАРЕНА, ПАЛДАРЕНА

ОНЧЫЗА

7 канал. 8.00—Гимнастика. 8.20—«Спортлото» тираж. 8.30 — Ритмический гимнастика. 9.00—«С утра пораньше». 10.00—На службе Отечеству. 11.00—Эрденысе развлекательный программа. 11.30—Путешественник-влакын клубышт. 12.30—«На всю оставшуюся жизнь». Худ. телефильм. 2—3 серий. 14.35—Музыкальный киоск. 15.05—Тазалык. 15.50 — Ялысе илыш. 17.05—Йочалан информационно - публицистический программа. 19.00—Мультфильм. 19.30—«Софья Петровна». Худ. телефильм. 21.00—7 кече. 22.00—Рушарнясе нравственный проповедь. 22.15—«Ах, если бы нам оглянуться назад».

12 канал. 8.00—Зарядкыш шогал! 8.15—Мультфильм. 8.50—«Старые долги». Худ. фильм. 10.15—«Сердце Гэсэра». Телеспектакль. 11.30—Путешественник-влакын клубышт. 12.30—«Семья» телепрограмма. 13.50 — «Берег русский, берег дальний». Док. фильм. 14.10 — Иллюзионный аттракцион. 14.30—Видеоканал. 17.00—Тӱнямбал программа. 18.00—Ече спорт. Тӱнян кубокшо. 15 км. Удырамаш-влак. 19.30—Доктор Сарчукын эмлыме у йӧн-влак. 20.00—Сайын малыза, йоча-влак. 20.15 — «Смоленские истории. Три встречи с княгиней Тенишевой». 21.00—7 кече. 22.00—«Ночь». Худ. фильм.

КОЛЫШТСА

7.30 — Программа. 7.33 — Йӧратыме марий мландем. Концерт. 8.15 — «Юл ден Урал коклаште» радиожурнал. 17.15 — Поро кас. 19.45 — «Тыланда тыланена...» Музыкальный программа. 20.40 — Увертарымаш.

ТЕАТР

РЕСПУБЛИКАНСКИЙ руш драмтеатр

«В открытом море» — 18.

15 январьыште

«В открытом море» — 19.

М. ШКЕТАН лӱмеш Марий государственный драмтеатр

«Тулык ава» — 18.

КИНО

«РОССИЯ» кинотеатр (Кугу зал)

«Легенда о белом драконе» —10.50, 12.40 (йоча сеанс). Жикина династия»—9, 14.20, 16.20, 18.10, 21.20. «Хоп Гиль Дон» (премьера)—19.50.

«РОССИЯ» кинотеатр (Изи зал)

«Любимый раджа» (1 да 2 серий) — 9.30, 14.50, 17.40, 20.20. Кужемдыме сеанс: «В цирке только женщины», «Опаленные Кандагаром» — 12.20.

«ОКТЯБРЬ» кинотеатр

«Зеленый луч» — 9. «Король скачек» — 10.30, 14.40 (йоча сеанс). «Кинг-Конг» (1 да 2 серий) — 12, 16, 21.10. Кужемдыме сеанс: «Маленькая Нина», «Утраченные грезы» — 18.40.

«РЕКОРД» кинотеатр

«Короткое замыкание» — 9, 15, 16.50. «Бесстрашный атаман»—11. «Чудесный лес» —13. «Однажды в Америке» (1 фильм, кугыеҥ-влаклан гына)—18.30. «Однажды в Америке» (II фильм, кугыеҥ-влаклан гына)—21.10.

«МИР» кинотеатр

«Однажды в Америке» (1 да 2 серий, кугыеҥ-влаклан гына) — 9, 16.40, 19.50. «Однажды в Америке» (3-шо серий, кугыеҥ-влаклан гына)— 12, 15. «Король Дроздовик» — 13.30.

КИНОЛЕКТОРИЙ

«Болезнь любви» — 17, 19.

15 январь гыч

«РОССИЯ» кинотеатр (Кугу зал)

«Хоп Гиль Дон» — 10, 12, 14, 16, 18.10, 20.10.

«РОССИЯ» кинотеатр (Изи зал)

«Ва-банк II, или Ответный удар» — 9, 17. «Жикина династия» (кугыеҥ-влаклан гына) — 11, 19, 20.40. «Снежная королева» — 13 (йоча сеанс). «Королевство алмазов» 14.30 (йоча сеанс).

«ОКТЯБРЬ» кинотеатр

«Жикина династия» (кугыеҥ-влаклан гына) — 9, 16.25, 18.10, 21.40. Кужемдыме сеанс: «Рыковы», «Жикина династия» — 12.30. «Полет навигатора» — 10.40, 14.35, 19.50.

«РЕКОРД» кинотеатр

«Жизнь по лимиту» — 9, 19. Мультфильм киносборник — 10.40. «Как три мушкетера» (1 да 2 серий)—12.10, 16.30, 20.40. «Сказка о Мальчише-Кибальчише» — 14.30.

«МИР» кинотеатр

«Зеленый луч» — 9.30, 16. «Утраченные грезы» — 11.30, 18. «Неразлучная пятерка» — 14 (йоча сеанс). «Соседка» — 20.20.

Редактор В. А. МАТЮШЕВ.

Редакцийын адресше:
424000, Йошкар-Ола, СССР Вооруженный Вийын 70-шо идалыкше урем, 20

Талукышто 300 номер лектеш.

Тираж 17 412.

Газетын индексше 52710

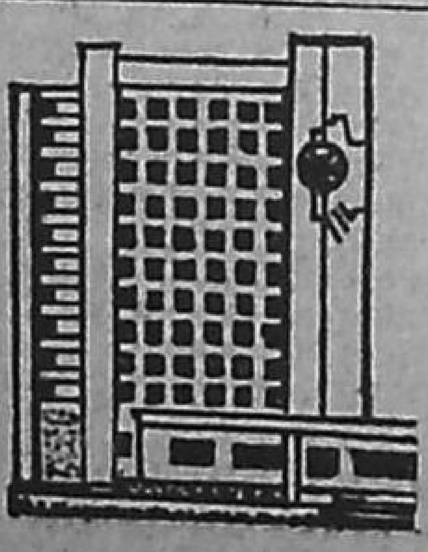

Телефон-влак:

Редактор — 5-08-40
Заместитель-влак — 5-25-36, 5-39-26
Приемный — 5-37-91
Ответственный секретарь — 5-35-73
Заместитель-влак — 5-39-36

ОТДЕЛ-ВЛАК:

Партийный илыш — 5-53-18
Идеологический — 5-54-34
Промышленность, строительство да транспорт — 5-54-89
Аграрный — 5-29-77
Совет паша да быт — 5-42-22
Культура, литература да искусство — 5-08-64
Информаций да письма — 5-39-19, 5-43-72
Кусарыше — 5-39-55.
Увертарымаш — 5-39-44

Газетын собкоржо-влак:
У Торъялыште — 9-15-19.
Моркышто — 9-16-86
Звениговышто — 9-22-83.
Оршанкыште — 2-17-38.

Марий АССР Госкомиздатын республиканский полиграфическо-редакционный объединенийже

424700, Йошкар-Ола, Комсомольский урем, 112.

Э—00119. Заказ 1033.